

Beszámoló a Magyarországon élő nemzetiségek jogainak védelmét ellátó biztoshelyettes 2020. évi tevékenységéről

Bevezető gondolatok

*Dr. Szalayné Dr. Sándor Erzsébet
egyetemi tanár, ombudsmanhelyettes*

2020 újraindult biztoshelyettesi mandátumom első teljes éve, a 2013-ban indult első megbízatásommal együtt a hetedik teljes év a nemzetiségi jogvédelem szolgálatában.

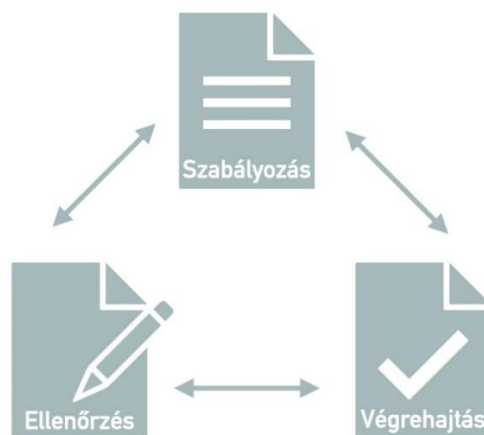
Ellentmondásos, nehezen minősíthető év volt – hiszen egyikünk sem számíthatott arra, hogy mindannyiunk egészsége, sőt élete döbbenetes veszélynek lesz kitéve, és az esetenként amúgy is nehezített terepen még súlyosabb élethelyzetekkel szembesülünk. A nemzetiségi létforma, a nemzetiségi jogterület érzékeny szeizmográf: jelzéseire érdemes időben odafigyelni. Rendkívüli helyzetektől függetlenül is segít képet alkotni a mindenkori társadalom lelkiállapotáról. Veszélyhelyzet idején pedig még egyértelműbben rámutat a legsérülékenyebb pontokra. A nemzetiségi jogterület hatékony érvényesülése – az Alaptörvény szándékai szerint is – a klasszikus nemzetiségi kulturális jogok és az egyenlő bánásmód együttes alkalmazását feltételezi. A járványra tekintettel kihirdetett veszélyhelyzet az egyéni és közösségi nemzetiségi jogok gyakorlásának egyértelmű korlátozását eredményezte. Kielezte és előtérbe hozta a kiszolgáltatottabb, nem egyszer kilátástalan helyzetben lévő nemzetiségi közösségek tagjait és csoportjait érintő sérelmeket.

Ellentmondásos, nehezen minősíthető év volt tehát – munkatervünk számos elemét 2021-ben igyekszünk megvalósítani, 2020-ban viszont örömteli körülmény volt, hogy működésünk személyi és tárgyi feltételei nagymértékben javultak, bár nélkülözniük kellett a személyes találkozások előnyét. Kollégáimmal együtt 2020-ban is változatlan elkötelezettséggel végeztük a munkánkat, a közel négyszáz panaszügy megoldása mellett tizenkét, nemzetiségi jogi dogmatikai szempontból is alapvető szakmai dokumentumot adtam ki, ezekbe kivonatos betekintést enged az alábbi beszámoló.

A nemzetiségi jogok magyarországi helyzete és a biztoshelyettes tevékenységének általános keretei

A nemzetiségek történelméről és aktuális helyzetéről, a nemzetiségi jogok nemzetközi és hazai fejlődéséről a 2019. évi beszámoló részletes áttekintést tartalmaz. További információk, oktatási és szakmai segédanyagok a www.nemzetisegijogok.hu honlapon érhetők el.

A nemzetiségi jogterület a magyar jogrendszer egyik legösszetettebb szegmense: **a nemzetközi alapokon nyugvó, rendkívül alapos szövegszintű és dogmatikai kidolgozottságú joganyag fejlett támogató és ellenőrző mechanizmusokkal rendelkezik.** Stabil történelmi és széleskörű társadalmi megalapozottsága folyamatos és dinamikus megújulási képességgel párosul. Egyszerre érzékeny és erős szabályozási környezet, amely a **2011. évi népszámlálás** adatai szerint **644.524 fő**, gyakorlatilag azonban **közel egymillió érintett személy jog- és érdekérvényesítéséhez szolgáltat alapot.**

A Magyar Köztársaság **1989**-ben demokratikus keretek között módosított és 2011 utolsó napjáig hatályos **Alkotmánya** a magyar történelemben először nyilvánította ki, hogy a hazánk területén élő nemzeti és etnikai kisebbségek részesei a nép hatalmának: államalkotó tényezők. A tizenhárom nemzetiség elismerése mellett **megnyitotta a közösségek tagjai számára az utat a tényleges jogegyenlőség biztosítása előtt, a hátrányok kiegyenlítése céljából pedig egyéni és közösségi többletjogokat garantált.**

Az Alkotmány a közösségek státuszát, lehetőségeiket és feladataikat rendező jogszabály védelmi szintjét is magasra emelte: a nemzeti és etnikai kisebbségek jogairól szóló törvény elfogadásához a jelen lévő országgyűlési képviselők szavazatának kétharmadát írta elő. E felhatalmazás alapján és rendelkezéseinek végrehajtására 1993-ban **az országgyűlési képviselők teljes konszenzusával született meg a nemzeti és etnikai kisebbségek jogairól szóló törvény.**

A hazai közösségek sajátosságai miatt a **személyi elvű autonómia koncepciója** valósult meg, **alapja a nemzetiségi önkormányzati rendszer**, illetve a részben ezek által fenntartott kulturális és nevelési-oktatási intézmények hálózata lett. **Az Európában is egyedülálló jogi szabályozás, az erre épülő finanszírozási- és intézményrendszer** lehetővé tette a közösségek lehetőségeinek kibontakoztatását és az identitás megerősödését.

Az **Alaptörvény 2012. január 1-jei hatályba lépése a fenti rendelkezések többségét átvette.** Az Alkotmányhoz hasonlóan államalkotó tényezőként, a politikai közösség részeként ismeri el a Magyarországon élő nemzetiségeket, jogvédelmük legmagasabb szintű kereteit az **Alaptörvény XXIX. cikke** jelöli ki, részletszabályait a korábbi törvény rendelkezéseit felváltva és részben átemelve, kiegészítve a **nemzetiségek jogairól szóló sarkalatos törvény** tartalmazza, amely részleteiben is rendelkezik a tizenhárom nemzetiséget megillető alapvető egyéni és – a nemzetközi standardoktól eltérő módon – kollektív jogokról.

Egyéni jogok

nemzetiséghez való tartozás kinyilvánítása

a nemzetiségi származással kapcsolatos különleges személyes adatok védelme

anyanyelv szabad használata szóban és írásban

családi és utónév anyanyelv szabályai szerinti használata, anyakönyveztetése, hivatalos okmányokon való feltüntetése

anyanyelv, történelem, kultúra, hagyományok megismerése, ápolása, gyarapítása, továbbadása

az anyanyelvű köznevelésben, oktatásban, művelődésben való részvétel

családra vonatkozó nemzetiségi hagyományok tiszteletben tartása, családi kapcsolatok ápolása

családi ünnepek és az ezekhez kapcsolódó egyházi szertartások anyanyelven való megtartása

Közösségi jogok

önazonosság megőrzése, ápolása, erősítése és átörökítése

történelmi hagyományok, kultúra, nyelv ápolása és fejlesztése

történelmileg kialakult helységnevek, utcanevek és egyéb, a közösség számára szánt földrajzi megjelölések használata

rendezvények és ünnepek zavartalan megtartása, építészeti, kulturális és vallási emlékek megőrzése, jelképek használata

nevelési, oktatási, kulturális, tudományos intézmények létrehozása, illetve fenntartása

nemzetiségi nevelési-oktatási képzés kezdeményezése, illetve közreműködés a kialakításában és fenntartásában

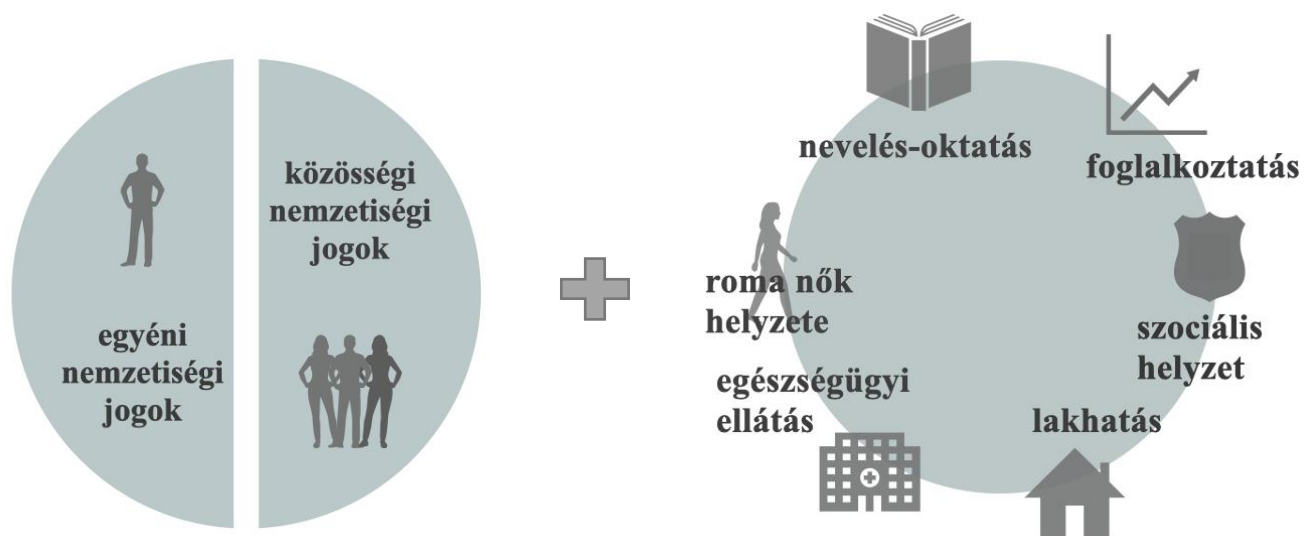
a közszolgálati médiumokban a nemzetiségi műsorok rendszeres készítésének és sugárzásának biztosítása

az országgyűlési képviselő, nemzetiségi képviselő vagy szószóló választásának lehetősége

széles körű és közvetlen nemzetközi kapcsolatok kiépítése és fenntartása

A hatékony és jogszerű működéshez elengedhetetlen követelmény és állami kötelezettség az **Alaptörvény XV. cikke alapján az egyenlő bánásmód biztosítása és a hátrányos megkülönböztetés tilalma is. A rendelkezés értelmében a törvény előtt mindenki egyenlő.** Magyarország az alapvető jogokat mindenkinek bármely megkülönböztetés, nevezetesen faj, szín, nem, fogyatékoság, nyelv, vallás, politikai vagy más vélemény, nemzeti vagy társadalmi származás, vagyoni, születési vagy egyéb helyzet szerinti különbségtétel nélkül biztosítja. A deklaráció részletszabályait, **garanciális rendszerét és ellenőrző mechanizmusát az egyenlő bánásmódról szóló törvény határozza meg**, míg az egyes jogterületek – így a nemzetiségi szegmens is – önálló speciális kiegészítő szabályokkal rendelkeznek.

A roma közösségek sorsa a többi nemzetiség helyzetétől eltérő, **sajátos perspektívával egészül ki.** Nemzetiségként részesülnek a kulturális autonómia által nyújtott külön jogokból, ezek gyakorlati érvényesítésével azonban – a közösség tagjait a társadalom más csoportjainál nagyobb mértékben sújtó szegénység, kiszolgáltatottság és hátrányos megkülönböztetés hatásai miatt – szerényebb mértékben tudnak élni. **Hat terület:** a nevelés-oktatás, foglalkoztatás, szociális helyzet, lakhatás, egészségügyi ellátás és a roma nők különleges, többszörös diszkriminációt eredményező helyzete mind a mai napig **különösen komoly kihívást jelent.** A nemzetiségi jogok érvényesítése mellett éppen ezért a romák esetében napjainkban is kiemelt szerepet kap – a történelmi hátrányok és a gyakran tapasztalt hátrányos intézményes megkülönböztetés elleni fellépés eszközeként – az egyenlő bánásmód biztosítása és speciális esélyegyenlőségi programok végrehajtása.

A személyi elvű autonómia alapját képező **települési, területi és országos szinten létrehozható nemzetiségi önkormányzatok** kiemelt szerepet töltenek be az egyéni és közösségi jogok megvalósításában. A választások útján létrehozott, testületi formában működő, jogi személyiséggel rendelkező nemzetiségi önkormányzatok a nemzetiségi közösségeket megillető jogosultságok érvényesítésére, a nemzetiségek érdekeinek védelmére és képviselésére, feladat- és hatáskörükbe tartozó nemzetiségi közügyek önálló intézésére jönnek létre. Ez utóbbiak gazdasági alapját évről évre a jelentős állami költségvetési támogatás biztosítja. A feladat- és hatáskörükbe tartozó nemzetiségi közügyekben önállóan vagy más szervekkel együttesen járhatnak el. Feladat- és hatásköreik gyakorlása során különböző **részvételi jogosítványokat** gyakorolnak, különösen a nemzetiségi közneveléssel és a kulturális öngazgatással kapcsolatos

ügyekben kezdeményezési, véleményezési és egyetértési jogosultságokkal rendelkeznek. A köznevelési és kulturális intézmények fenntartásával a nemzetiségi önkormányzatok jelentős mértékben hozzájárulnak a Magyarországon élő nemzetiségek oktatás és kulturális öngazgatásának megvalósulásához.

A nemzetiségi feladatok általános hatáskörű, kormányzati végrehajtásáért és a feladatok koordinálásáért tizenkét nemzetiség esetén a **Miniszterelnökség Egyházi és Nemzetiségi Kapcsolatokért Felelős Államtitkársága**, a roma közösségekkel kapcsolatban a **Belügyminisztérium Társadalmi Felzárkózásért Felelős Helyettes Államtitkársága**, valamint minisztériumi háttérintézmények a felelősek.

A nemzetiségi jogokkal kapcsolatos jogalkotás és végrehajtás **generális és speciális ellenőrző mechanizmusok** révén érvényesülhet hatékonyan.

A nemzetiségi jogok hatékony érvényesülésének **általános ellenőrzéséhez** jelentős mértékben hozzájárul, hogy az Alaptörvény 2014 óta lehetőséget teremt a nemzetiségek részvételére az Országgyűlés munkájában: a választott küldötteik által alkotott **Magyarországi nemzetiségek bizottsága** az érdekeiket, illetve jogukat érintően törvényalkotást kezdeményező, javaslattevő, véleményező és a kormányzati munkát ellenőrző intézménnyé vált.

A nemzetiségi jogterület hatékony működésének figyelemmel kíséréséhez, a szabályozási, illetve végrehajtási anomáliák orvoslásához elengedhetetlen a megfelelő eszközökkel, szaktudással és beavatkozási potenciállal rendelkező **speciális ellenőrző mechanizmus** léte is. Az egyedi vagy általános problémák kiszűrése mellett a tapasztalatok összegyűjtésével és megosztásával visszajelzéseket küldhet a jogalkotó és a végrehajtó intézmények számára, így érdemben befolyásolva a teljes nemzetiségi jogrendszer országos és helyi működését.

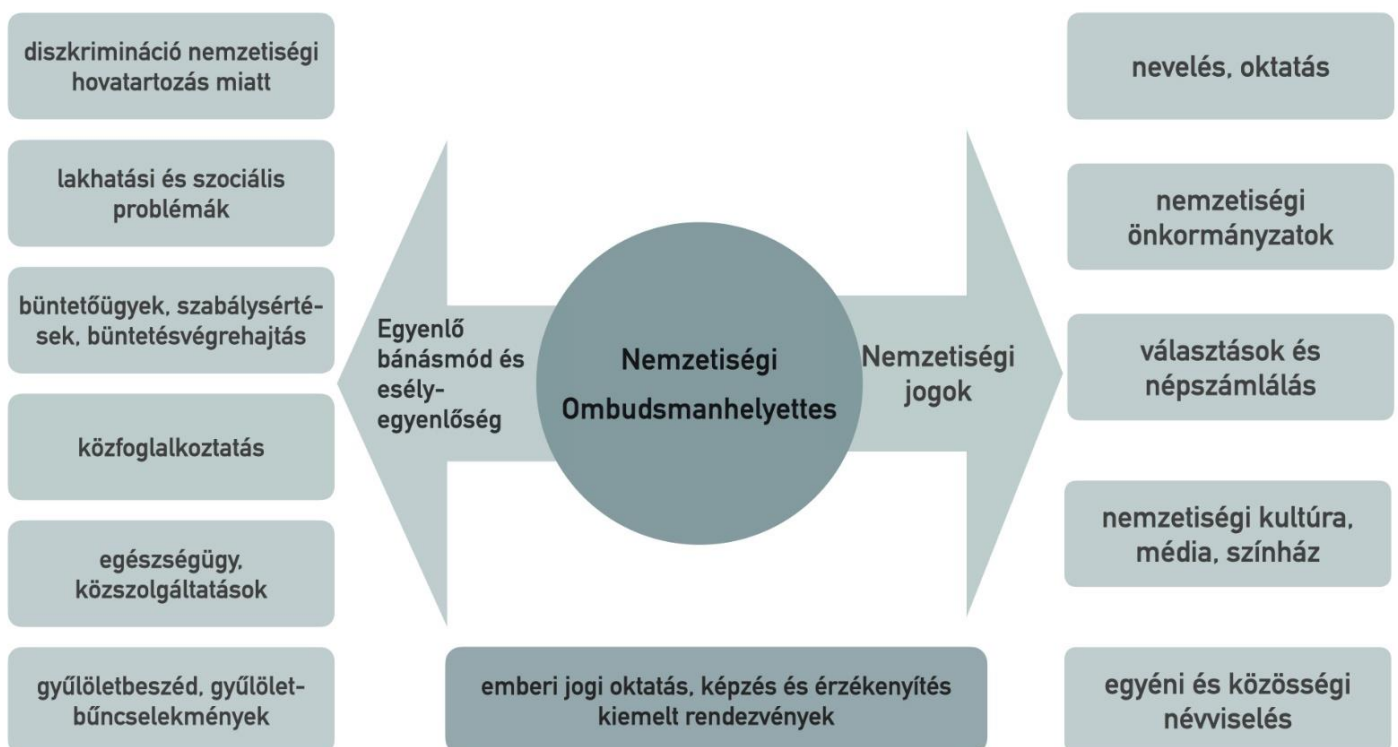
Közel húsz évet átívelő, hatékony és eredményes működés után, szakpolitikai koncepcióváltás eredményeként az eredetileg 1993-ban életre hívott **nemzeti és etnikai kisebbségi jogok országgyűlési biztosának** tisztségét **2012. január 1-jétől** felváltotta az alapvető jogok biztosának a Magyarországon élő nemzetiségek jogainak védelmét ellátó helyettesi pozíció, közismertebb nevén: **nemzetiségi biztoshelyettes vagy másképpen ombudsmanhelyettes**.

A nemzetiségi biztoshelyettes feladatai

- ▶ rendszeresen **tájékoztatja** az alapvető jogok biztosát, az érintett intézményeket és a nyilvánosságot a Magyarországon élő nemzetiségek jogainak érvényesülésével kapcsolatos **tapasztalatairól**
- ▶ **felhívja** az alapvető jogok biztosát, az érintett intézmények és a nyilvánosság figyelmét a nemzetiségeket érintő **jogsértés veszélyére**
- ▶ az alapvető jogok biztosának **hivatalbóli eljárás megindítását javasolhatja**
- ▶ **közreműködik** az alapvető jogok biztosának vizsgálatában
- ▶ **javasolhatja**, hogy az alapvető jogok biztosát az **Alkotmánybírósághoz forduljon**
- ▶ **véleményezi** a Kormány társadalmi felzárkózásról szóló **stratégiáját** és figyelemmel kíséri a Magyarországon élő nemzetiségeket érintő célkitűzéseinek megvalósulását
- ▶ **javaslatot** tehet a Magyarországon élő nemzetiségek jogait érintő **jogszabályok megalkotására, módosítására**
- ▶ **nemzetközi tevékenységével elősegíti** a Magyarországon élő nemzetiségek érdekeivel kapcsolatos hazai intézményrendszer értékeinek bemutatását

Az ombudsmantörvény igen szűkszavúan rendelkezik az ombudsman és a nemzetiségekért felelős helyettes közös munkájáról, ezek a szabályok is nagyrészt a konkrét panaszügyek megoldásával kapcsolatosak. A törvény felhatalmazása alapján azonban az intézmény szervezeti és működési szabályzatában **az ombudsman – elsősorban hatáskörök átruházásával – széles körű autonómiát biztosít helyetteseinek a jogvédelmi tevékenységük gyakorlására.**

A nemzetiségi biztoshelyettesnek a jogvédelmi tevékenység széles spektrumán kell mozognia. Portfóliójába tartoznak az összetett, átfogó, komoly jogi absztrakciót és széles körű szakmai tudást igénylő **klasszikus nemzetiségi jogi ügyek**, valamint az elsősorban a joggyakorlat anomáliáit feltáró, interdiszciplináris – jogi, szociológiai, szociális munkás és mentálhigiénés – tudást is igénylő, **egyenlő bánásmóddal és esélyegyenlőséggel kapcsolatos komplex beadványok.**

A nemzetiségi jogvédelem kihívásai és lehetőségei egy rendhagyó évben

A beszámolási időszakban bekövetkezett szakmai és szervezeti változásokról, valamint a beadványok átstrukturálásáról a következő két fejezetben számolunk be. Terjedelmi korlátok miatt csak a legfontosabb tendenciák bemutatására vállalkozhatunk, részletes elemzések, valamint szakmai segédanyagok a www.nemzetisegijogok.hu honlapon találhatóak.

2020 januárjában a nemzetiségi jogterület valamennyi érintettje még egy szokványos évre készülve kezdte meg a munkát, két hónappal később azonban már a **világjárvány elleni védekezésről** és a közösségek megóvásáról szoltak az érintettek mindennapjai. A találkozási lehetőségek radikális beszűkülése, az online kapcsolattartás kihívásai, valamint az intézményeket és az egyes személyeket egyaránt érintő gazdasági-pénzügyi nehézségek rövid idő alatt teljesen átformálták a nemzetiségi érdekképviseleti és jogvédő szervek tevékenységét is. Az ütemezett feladatok végrehajtása, az új kihívásoknak való megfelelés és a közösségek megtartása korábban nem tapasztalt próbatétel elé állította a nemzetiségi jogterület szereplőit.

A feladatellátás megújuló szakmai és szervezeti keretei

Miközben a járványhelyzet és az annak kapcsán elrendelt rendkívüli intézkedések felülírták a szakmai kapcsolattartással, kulturális programokkal és kiemelt vizsgálatokkal kapcsolatos terveket, a beszámoló korábbi fejezeteiben részletesen bemutatott infrastruktúrális és személyi változások **öt területen** jelentősen átalakították a **működés körülményeit** is, ezzel pedig új lehetőséget adtak a tevékenység jövőbeli **jelentős fejlesztésére**.

- 1. új jogállás és bérfejlesztés
- 2. a nemzetiségi jogterület korábbi szervezeti széttagoltságának megszüntetése
- 3. új székházba költözés, modern munkakörnyezet
- 4. javaslatvételi jog a nemzetiségi diszkriminációs ügyek elosztása esetén
- 5. szakmai ellenőrzés minden, nemzetiségi tartalmú ügy esetén

1. A 2020. január 1-je óta hatályos, a különleges jogállású szervekről és az általuk foglalkoztatottak jogállásáról szóló törvény alapján **2020. április 15-ig** valamennyi **munkavállaló új álláshelyi besorolást** kapott, ezzel párhuzamosan pedig az alapvető jogok biztosának kezdeményezésére a jogalkotó tíz év után jelentős bérfejlesztést hajtott végre az intézményben. Ez a Hivatal munkatársai számára biztosabb munkakörnyezetet, családjaik számára pedig kiszámíthatóbb jövőt jelent.

2. Az alapvető jogok biztosa 2020. **augusztus 7-én** kiadott, SZMSZ-t módosító utasításával megszüntette a nemzetiségi jogterületen 2012. január 1-je óta fennálló szervezeti kettéosztottságot. Ettől az időponttól a biztoshelyettes hatáskörébe tartozó feladatok szakmai, adminisztratív és koordinációs előkészítését, a feladatok folyamatos ellátását a Nemzetiségi Biztoshelyettes Titkársága biztosítja. Az ennek részeként működő Nemzetiségi Jogi Osztály feladata elsősorban a beadványokkal és vizsgálatokkal kapcsolatos szakmai anyagok előkészítése, a biztoshelyettes információszerző és felvilágosító tevékenységében való aktív közreműködés. Az immár egységes Titkárságon jelenleg egy szociális munkás és tíz jogász dolgozik, többen speciális szakirányú végzettséggel is rendelkeznek (szociálpolitikus, esélyegyenlőségi és kisebbségvédelmi szakértő, mentálhigiénés szakember, PhD a büntetőtudományok és nemzetközi jog területén), valamint nemzetiségi nyelveket is beszélnek.

3. **2020. augusztus 28-án** befejeződött a Hivatal **átköltözése** ideiglenes feladatellátási helyéről a 21. századi igényeknek is megfelelő, teljes körűen felújított székházba. A nemzetiségi biztoshelyettes kollégái ezentúl modern és biztonságos munkaszobákban láthatják el feladataikat, önálló konferenciaterem és kézikönyvtár is a Titkárság rendelkezésére áll, a partnerekkel közös munka és a szakmai kapcsolattartás kiváló új helyszíneiként.

4. Az Egyes törvényeknek az egyenlő bánásmód követelménye hatékonyabb érvényesítését biztosító módosításáról szóló, T/13631. számú törvényjavaslatot 2020. november 10-én terjesztette be az Országgyűlés Igazságügyi Bizottsága. A tervezet az Egyenlő Bánásmód Hatóságot (EBH), ezzel pedig az **egyenlő bánásmód érvényesítésével kapcsolatos hatósági eljárásokat** a Hivatalba kívánta integrálni, valamint javaslatot tett a beadványok új eljárásjogi és ügyviteli rendjére. Ennek alapján valamennyi, diszkriminációs esetet tartalmazó ügyben automatikusan az új Egyenlő Bánásmód Főigazgatóság jár el, amennyiben a beadványozó nem kifejezetten ombudsman-típusú eljárás megindítását kérte.

A javaslattal kapcsolatban az Országgyűlés Magyarországi nemzetiségek bizottsága már a benyújtást követően professzionálisan azonosította a rendelkezések nemzetiségi jogterületre ható kockázatait. Amíg ugyanis korábban a nemzetiségi biztoshelyettes és az EBH között **partneri együttműködés és munkamegosztás volt** ezen – elsősorban, de nem kizárólag a roma közösség tagjait érintő – ügyekben, **a tervezet ezt egyoldalúan módosította volna**. A törvényjavaslat által bevezetni tervezett rendelkezés eredeti formájában csorbította volna a 2012 óta kialakított és magas hatékonyságú ombudsmantípusú nemzetiségi jogvédelmi tevékenységet azzal, hogy **a nemzetiségi alapú diszkriminációs ügyeket egy automatizmus révén elvonta volna a biztoshelyettestől, azokkal kapcsolatban csupán konzultációs jogokat biztosított volna számára**.

Az Országgyűlés Magyarországi nemzetiségek bizottsága határozott és szakmailag megalapozott kérésének megfelelően a tervezet jelentősen megváltozott, a 2020. december 3-án kihirdetett és 2021. január 1-jén hatályba lépett módosítás az említett automatizmus alól speciális kivételt enged. A nemzetiségi alapú diszkrimináció tilalma kettős alaptörvényi (XV. cikk és XXIX. cikk) védelme miatt szakmai és munkaszervezési okokból **a nemzetiségi biztoshelyettes tehet javaslatot az alapvető jogok biztosára** arról, hogy az érintett speciális ügyeket az ombudsmantörvény vagy az egyenlő bánásmódról szóló törvény szerinti eljárásrendben kell-e vizsgálni, vagyis arról, hogy az ügy a Nemzetiségi Biztoshelyettes Titkárságára vagy a Hivatalon belül felállított Egyenlő Bánásmód Főigazgatósághoz kerüljön-e.

5. A fenti jogszabály-módosítás külön garanciális elemet is tartalmaz a nemzetiségi jogterülettel kapcsolatban. A Főigazgatóság a **nemzetiségi tartalmú ügyekben a nemzetiségi biztoshelytessel köteles együttműködni**. A törvény hatályba lépését követő SZMSZ-módosítás megerősítette a nemzetiségi biztoshelyettes szakmai irányítási jogosultságait. Az egységes joggyakorlat érdekében a nemzetiségi biztoshelyettes a Főigazgatóság kérésére vagy saját kezdeményezésre – a hatósági eljárás integritásának sérelme nélkül – **szakmai álláspontot alakíthat ki és véleményt nyilváníthat** a Főigazgatóság hatáskörébe tartozó nemzetiségi ügyekkel kapcsolatban. A biztoshelyettes soron kívüli **tájékoztatást kérhet** a nemzetiségi jogterületet is érintő ügyek **eljárásának menetéről, eredményeiről, egyéb releváns körülményekről** a Főigazgatóság vezetőjétől az Országgyűlés Magyarországi nemzetiségek bizottsága előtti beszámolási kötelezettségének teljesítése érdekében, illetve a nemzetiségi jogterületet érintő éves beszámoló elkészítését megelőzően.

A hatékony szakmai munka további garanciális eleme, hogy a biztoshelyettes az ombudsmantörvényben meghatározott feladatainak ellátása érdekében **írásbeli tájékoztatást kérhet**, illetve **személyes egyeztetést kezdeményezhet** a 2020 február óta a Hivatal keretei között működő Rendészeti Igazgatóság vezetőjével, illetve a Rendészeti Főosztály vezetőjével a szervezeti egység nemzetiségi tartalmú ügyei eljárásának menetéről, a tapasztalatokról, a kapcsolódó problémákról, eredményekről.

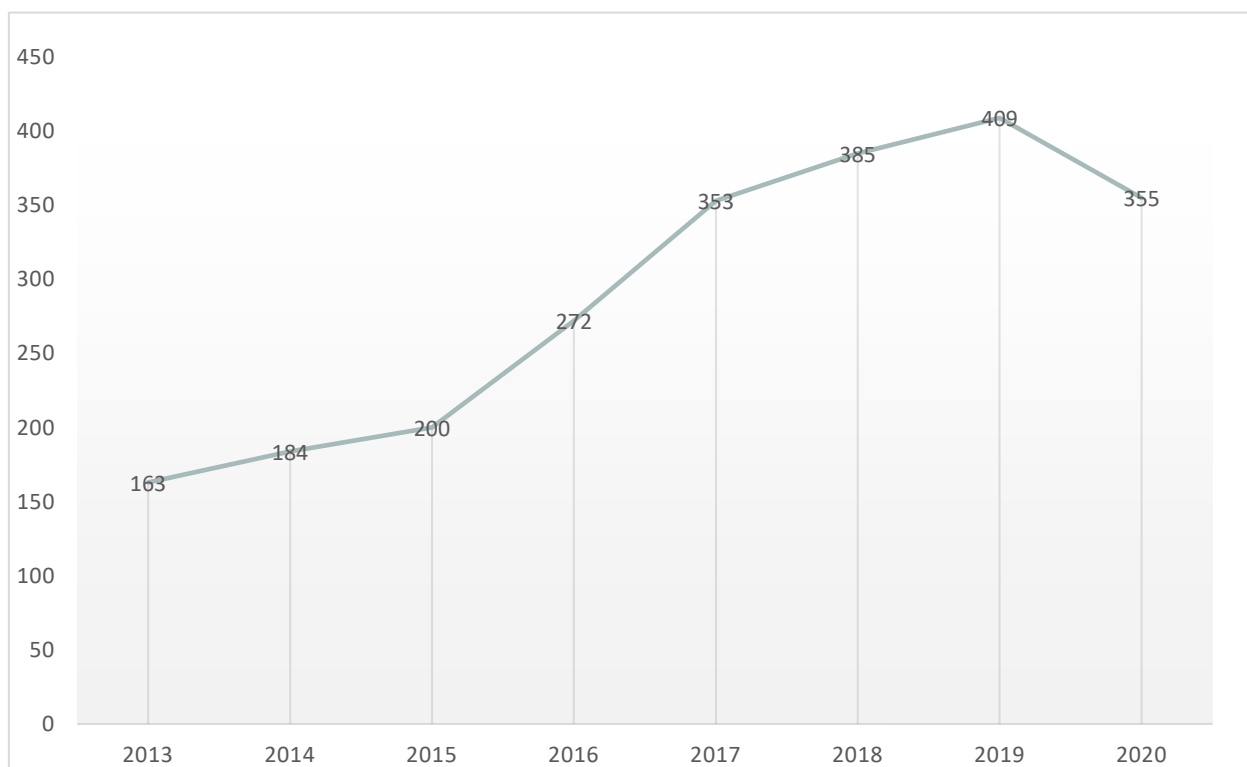
A fenti **öt pontban összefoglalt változások tényleges hatásai objektív módon csak hosszabb távon lesznek értékelhetők**, amikor a szabályozási környezet mellett a támogató gyakorlat is kialakul.

A 2021. évről szóló biztoshelyettesi beszámoló részletesen foglalkozik majd az eredményekkel, év közben pedig a biztoshelyettes a www.nemzetisegijogok.hu oldalon számol majd be az egyes területekkel kapcsolatos tapasztalatairól.

Ügystatisztikák és tendenciák

A járvány miatti **nehézségek, idő- és térbeli akadályok** ellenére az ombudsmanhelyettes folyamatosan arra törekedett, hogy a hozzá forduló panaszosok ügyeiben a megszokott szakszerűséggel és megfelelő színvonalon járjon el. Ebben kiemelten számíthatott a nemzetiségi országgyűlési képviselő, a szószólók, az országos önkormányzati elnökök, képviselők, szakértők segítségére és partneri együttműködésére. A beadványok belső struktúrája ugyanakkor jelentősen átalakult: a panaszok száma csökkent, miközben jelentősen növekedett a szociális válsághelyzet miatt a biztoshelyetteshez fordulók száma.

A panaszbeadványok száma

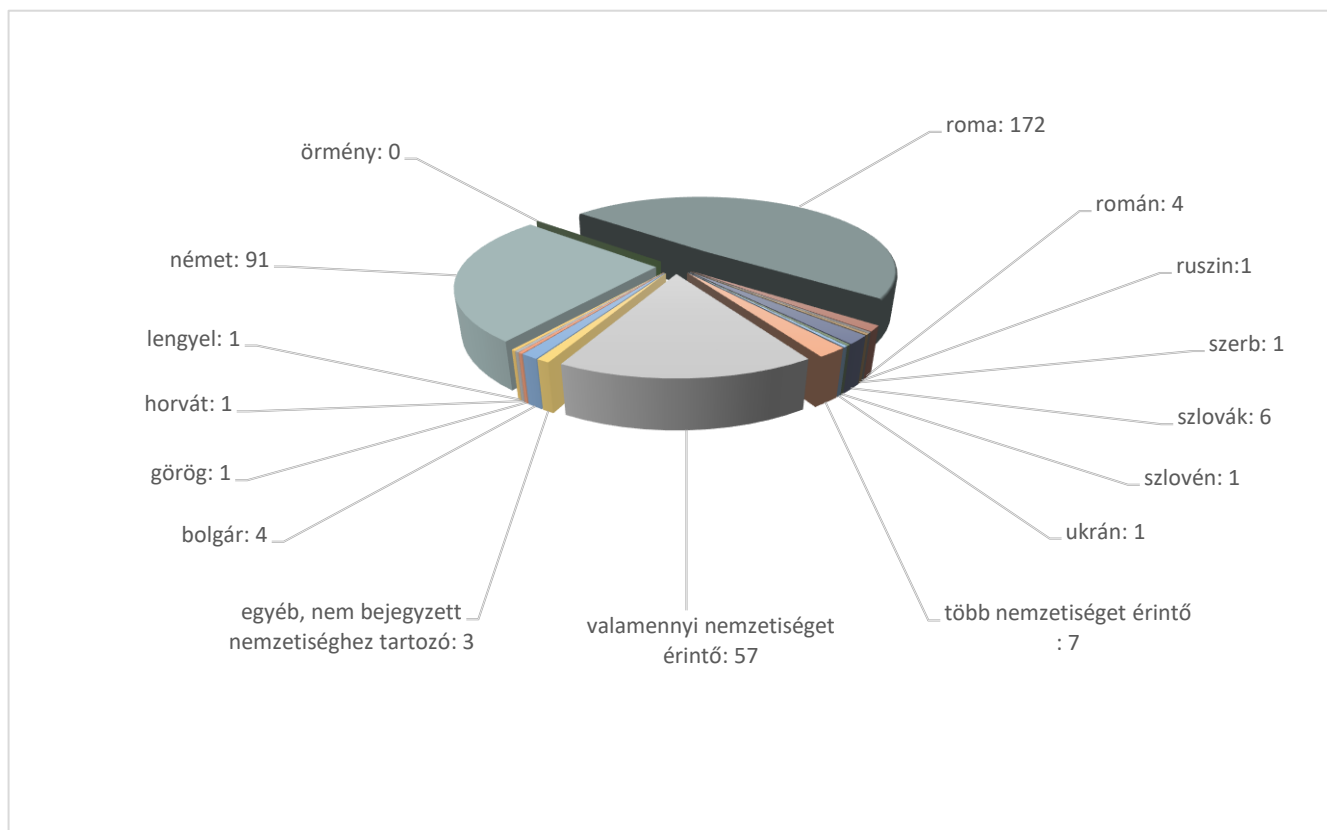

A panaszbeadványok és hivatalból észlelt visszasságok száma 2013–2020 között

Dr. Szalayné Dr. Sándor Erzsébet közjogi megbízatásának első hatéves ciklusában, 2013 és 2019 között 1966 panaszügyben járt el, miközben az éves ügyszám a két és félszeresére növekedett, ami jelentős változás és egyértelműen jelzi, hogy a nemzetiségi biztoshelyettesi intézmény egyre ismertebbé és elfogadottabbá vált a nemzetiségi közösségek tagjai és képviselői számára. Az eddigi tendenciák alapján általában **évi 400 beadvány** érkezik a biztoshelyetteshez, ami a Hivatal teljes ügyforgalmának körülbelül 10%-a.

2020-ban a nemzetiségi tartalmú ügyek – panaszbeadványok és hivatalból észlelt visszasságok – száma 355 volt, ami 13%-os csökkenést jelent a 2019-es adatokhoz képest. A jelenség egyértelműen a nemzetiségi önkormányzatok korlátozott működéséhez köthető. 2020-ban az egyedi visszasságok helyett általános, valamennyi nemzetiséget érintő panaszok vizsgálatát kérő – alacsonyabb számú, de nagy elvi jelentőségű – beadványok érkeztek.

A beadványozók nemzetisége

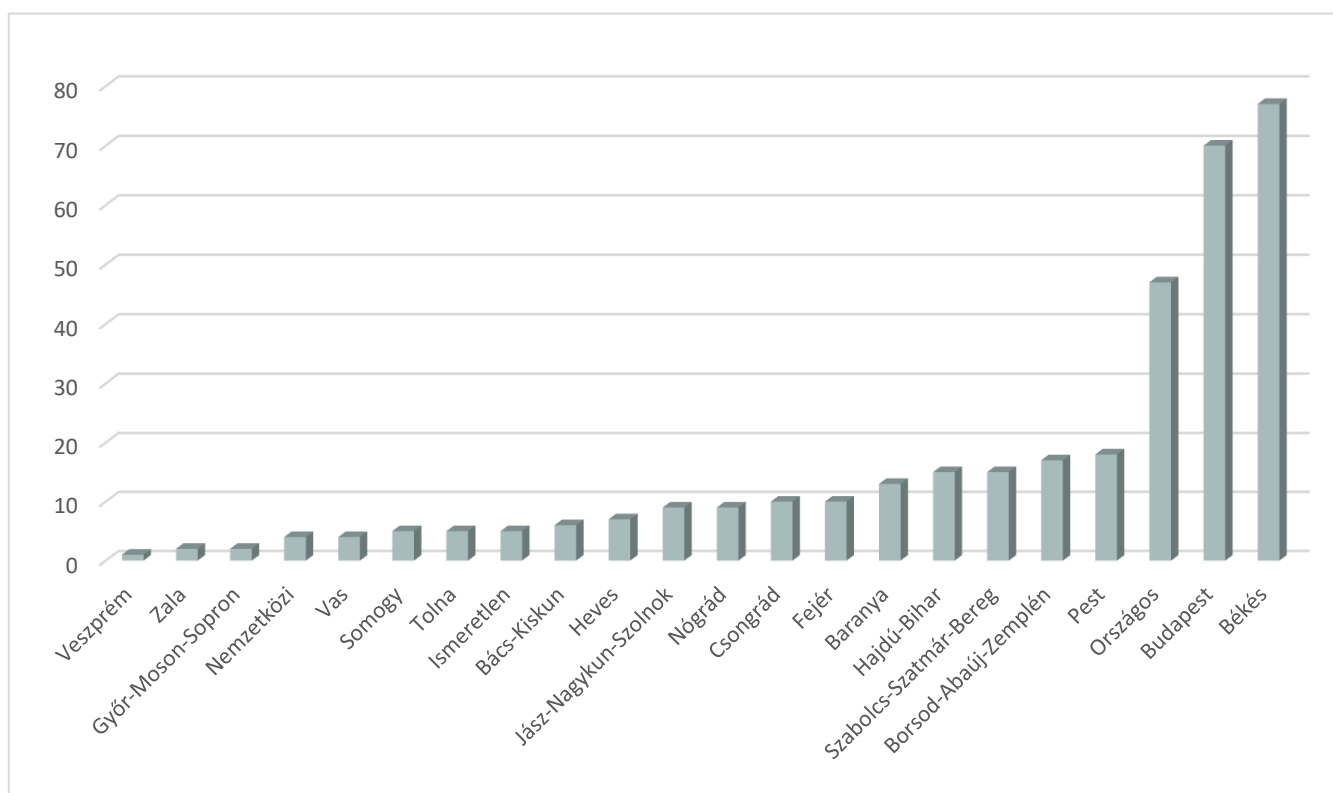
A 2020. évi panaszbeadványok és hivatalból észlelt visszasságok nemzetiségek szerinti megoszlása

2020-ban is a roma nemzetiségű állampolgárokat érintő ügyek száma volt a legmagasabb: a biztoshelyettes 172 esetben foglalkozott a roma közösség beadványaival. A magas ügyszám, illetve az ügyek tartalma továbbra is azt jelzi, hogy a roma nemzetiségű lakosok korábban is fennálló komplex nehézségei a világjárvány hatására tovább súlyosbodtak.

Kiemelkedően magas volt a német beadványok száma (91 darab), ami a közösség kiemelt közéleti aktivitása mellett a málenkij robotra hurcoltak hozzátartozóinak hadigondozotti ellátásával kapcsolatos ügycsomagnak köszönhető.

Tovább növekedett a több, illetve a valamennyi nemzetiségi közösséget érintő ügyek száma (7, illetve 57 darab), amelyek alapvetően az említett járványügyi helyzettel kapcsolatos intézkedésekkel, valamint a nevelés-oktatással, a kulturális jogokkal, a nemzetiségi önkormányzatok működésével és finanszírozásával, jogszabály-véleményezéssel kapcsolatban merültek fel.

A panaszbeadványok területi megoszlása

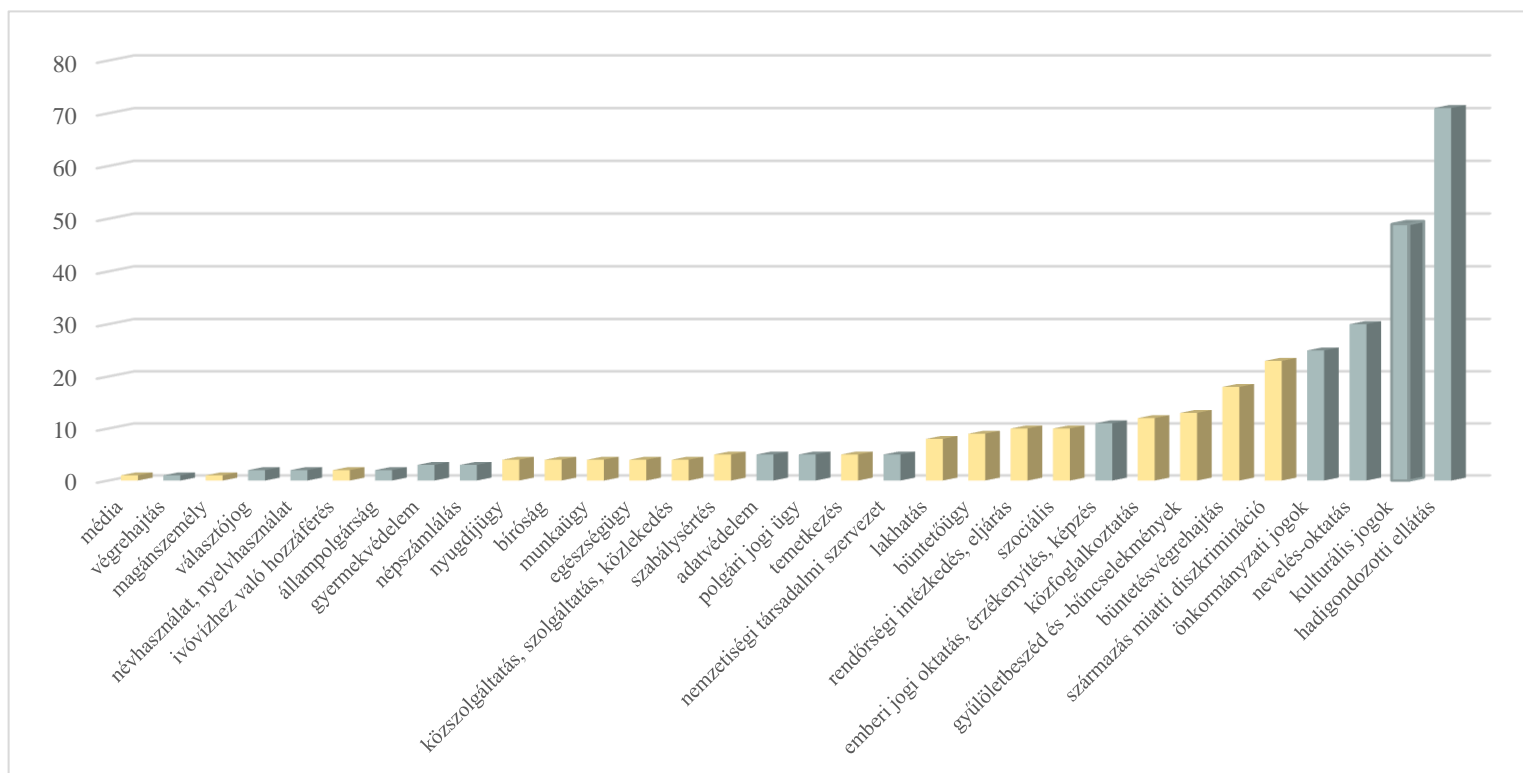
A 2020. évi panaszbeadványok és hivatalból észlelt visszasságok területi megoszlása

2020-ban is minden hazai megyéből érkezett beadvány, igaz, lényeges különbség tapasztalható az érintettségben. Békés megye előkelő helyét a málenkij robottal kapcsolatos ügycsomag biztosította, ám ezen kívül a területről csupán hét beadvány érkezett. Ezen túlmenően, az előző évhez hasonlóan, **Budapest vezeti a rangsort**, ami részben a minisztériumok, központi hatóságok és a nemzetiségek országos önkormányzatainak székhelyeinek elhelyezkedésével magyarázható, részben viszont a hozzáférhetőséggel kapcsolatos problémákat jelzi: a Hivatal nem rendelkezik regionális vagy megyei kirendeltségekkel. A világjárvány ugyanakkor megfordította a sok éves tendenciát: az **egyenlő bánásmóddal és esélyegyenlőséggel kapcsolatos ügyek jelentős növekedését** jelzi az elsősorban roma problémákat hordozó országrészek dominanciája, míg az általában klasszikus nemzetiségi jogok sérelmét jelző területekről idén visszaszorultak a beadványok.

A panaszbeadványok típusai, tárgykörei

A 2020-as év tárgykörei és azok arányai hasonlóak voltak az előző évihez, és továbbra is jól mutatják a panaszügyekkel kapcsolatos, a fentiekben többször is jelzett **klasszikus nemzetiségi** (nevelés-oktatás, nemzetiségi önkormányzatok, kultúra) **és roma esélyegyenlőségi, illetve egyenlő bánásmód** (szociális, lakhatási, gyermekvédelmi, közfoglalkoztatási) **ügyek** közötti poláris megosztottságot, ami egyben a panaszfeldolgozás módszertanát is meghatározta. A diagram zöld mezői jellemzően az előbbi, míg a sárga mezők az utóbbi kategóriába tartozó beadványokat jelzik. Technikai szempontból fontos megjegyezni, hogy egyes nemzetiségi jogi

ügyek, összetettségük következtében, több területhez is kapcsolódnak; ügýtípusba sorolásuk a legjellemzőbb adataik mérlegelése alapján történt.

A 2020. évi panaszbeadványok és hivatalból észlelt visszasságok típusai, tárgykörei

A nemzetiségi biztoshelyettes szakmai kapcsolattartásának keretei

Jelen fejezet a 2020. év összetett biztoshelyettesi tevékenységére és a nemzetiségi jogterület meghatározó tendenciákra kíván összpontosítani. Az oktatási és szakmai segédanyagok, aktuális események és korábbi programok összefoglalói a www.nemzetisegijogok.hu honlapon és a [Facebook.com/ombudsmanhelyettes](https://www.facebook.com/ombudsmanhelyettes) oldalon érhetők el.

A folyamatos szakmai kapcsolattartás, valamint információszerzés és -feldolgozás a biztoshelyettes jogszabályi kötelezettsége, egyben kiemelt feladata, és elengedhetetlen a szakmai munka érdemi megalapozásához. A biztoshelyettes a világjárvány miatt jelentősen beszűkült lehetőségek ellenére 2020-ban is törekedett arra, hogy jelen legyen a nemzetiségi közösségek mindennapi életében, nyomon kövesse, gyűjtse és rendszerezze jogaik érvényesülésével, a nemzetiségi közösségek aktuális helyzetével és a nemzetiségi közélettel kapcsolatos információkat.

A nemzetiségi biztoshelyettes kiemelt együttműködő partnerei

Választott testületek	<ul style="list-style-type: none"> • Országos Nemzetiségi Önkormányzatok Szövetsége • települési, területi és országos nemzetiségi önkormányzatok • Országgyűlés Magyarországi nemzetiségek bizottsága • Országgyűlés szakbizottságai
Más alapjogvédő szervek	<ul style="list-style-type: none"> • Alkotmánybíróság • Egyenlő Bánásmód Hatóság • Nemzeti Adatvédelmi és Információszabadság Hatóság • Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság
Kormányzati és közigazgatási szervek	<ul style="list-style-type: none"> • Miniszterelnökség Egyházi és Nemzetiségi Kapcsolatokért Felelős Helyettes Államtitkárság • Belügyminisztérium Társadalmi Felzárkózásért Felelős Helyettes Államtitkárság • Oktatási Hivatal Nemzetiségi Pedagógiai Oktatási Központ • Nemzeti Választási Bizottság • Nemzeti Választási Iroda • Vecsei Miklós miniszterelnöki megbízott
Egyeztető testületek	<ul style="list-style-type: none"> • Gyűlölet-bűncselekmények Elleni Munkacsoport • Igazságügyi Minisztérium Emberi Jogi Munkacsoport Nemzetiségi Ügyekért felelős Tematikus Munkacsoport • Igazságügyi Minisztérium Emberi Jogi Munkacsoport Romaügyekért felelős Tematikus Munkacsoport • Antiszegregációs Kerekasztal • Roma Koordinációs Tanács • Magyar Máltai Szeretetszolgálat

A fentiek mellett a biztoshelyettes folyamatosan szakmai kapcsolatot tartott a nemzetiségi közösségek kulturális autonómiájának érvényesítése, illetve egyenlő bánásmóddal és esélyegyenlőséggel kapcsolatos jogainak biztosítása érdekében tevékenykedő hazai és nemzetközi kutatóintézetekkel, valamint egyházi és társadalmi szervezetekkel is.

A következőkben a beszámoló rendhagyó galéria segítségével mutat be néhány pillanatot az év eseményeiből, így mondunk köszönetet együttműködő partnereinknek a közös munkáért.

Kapcsolattartás stratégiai érdekképviseleti szervezetekkel

A 2019. évi beszámoló tárgyalása az Országgyűlés Magyarországi Nemzetiségek Bizottságában – Budapest

A 2019. évi beszámoló tárgyalása az Országgyűlés plenáris ülésén – Budapest

Az Országos Nemzetiségi Önkormányzatok Szövetségének kihelyezett ülése az Alapvető Jogok Biztosának Hivatalában – Budapest

Szakmai megbeszélések

Szakmai találkozó a hazai szlovák közösség vezetőivel a nemzetiségek napján – Budapest

Szakmai egyeztetés az ELTE SEK Berzsenyi Dániel Pedagógusképző Központ Szlavisztika Tanszékén – Szombathely

Helyszíni látogatások

Találkozó a pécsi nemzetiségi önkormányzatok elnökeivel – Pécs

Szakmai egyeztetés a PTE BTK Germanisztika Intézetben – Pécs

Szakmai találkozó a PTE BTK Horvát Tanszéken – Pécs

Találkozó Pécs Megyei Jogú Város nemzetiségekért felelős vezetőivel – Pécs

Közös helyszíni látogatás az alapvető jogok biztosával – Tarnabod

Közös helyszíni látogatás az alapvető jogok biztosával – Tarnabod

Kulturális rendezvények és megemlékezések

Megemlékezés a magyarországi németek elhurcolásának és elűzetésének emléknapján – Mány

Megemlékezés a magyarországi németek elhurcolásának és elűzetésének emléknapján – Mány

Ünnepség Bulgária nemzeti ünnepe alkalmából – Budapest

Ünnepség Bulgária nemzeti ünnepe alkalmából – Budapest

Tiszteletadás a II. világháborús lengyel menekültek és segítők tiszteletére emelt emlékfalnál - Budapest

Megemlékezés és koszorúzás a Roma Holokauszt Emléknap alkalmából – Budapest

Ünnepség a Nemzetközi Roma Nap alkalmából – Budapest

Ünnepség a Nemzetközi Roma Nap alkalmából – Budapest

Nemzetközi kapcsolattartás

Találkozó a Flamand Kormány képviselőivel – Budapest

A Nemzeti Kisebbségek Védelméről Szóló Keretegyezmény Tanácsadó Bizottsága 68. plenáris ülése

Románia magyarországi nagykövetének búcsúlátogatása – Budapest

Sajtókapcsolatok és közösségi médiafelületek

Interjú a Rondó magazin számára – Budapest

Interjú a Rondó magazin számára – Budapest

Interjú a Kossuth Rádió, Jó reggelt, Magyarország című műsorában – Budapest

Oktatás és társadalmi szemléletformálás

A kolozsvári Mikó Imre Szakkollégium hallgatóinak látogatása – Budapest

Az ELTE BTK Germanisztika Intézet hallgatóinak látogatása – Budapest

Közös jelentések és elvi állásfoglalások

A terjedelmi korlátokra való tekintettel a következő táblázatban tizenkét szakmai dokumentumnak csupán a listáját közöljük. Részletes tájékoztatás a www.nemzetisegijogok.hu honlapon olvasható, ahol az esetek összefoglalói mellett a dokumentumok teljes szövege és a kapcsolódó szakmai háttéranyagok is megtalálhatók.

A nemzetiségi biztoshelyettesnek az egyedi panaszok konkrét kezelése mellett lehetősége van jogi jellegű, általános szakmai dokumentumok kiadására. A biztossal együtt kiadott **közös jelentés** az adott egyedi ügyben folytatott vizsgálat részleteiről, a megállapított tényállásról és a felmerült jogsértésről ad részletes tájékoztatást, valamint rendelkezik az ombudsmantörvény által kínált, „ombudsman-típusú” eszközök alkalmazásáról.

Az **elvi állásfoglalás** célja, hogy a biztoshelyettes felhívja a jogalkotó és a nyilvánosság figyelmét a hazai nemzetiségi közösségek tagjai egyéni és kollektív jogainak megőrzésével kapcsolatos teendők fontosságára, a nemzetiségi alapjogok, illetve az egyenlő bánásmód elvének sérelmével fenyegető helyzetre és aggályos gyakorlatra, továbbá felmutasson olyan jó gyakorlatokat, amelyek a nemzetiségi jogok sikeres érvényesítését szolgálhatják.

A fentiek mellett a biztoshelyettes a vizsgált szervnek küldhet **jogalkalmazási javaslatot tartalmazó zárólevelet** is, amely az adott egyedi ügyben részletesen feltárt tényállás bemutatása és a jogi helyzet elemzése után felhívja a figyelmet a tapasztalt jogalkalmazási koherenciazavarra, majd annak saját hatáskörben történő kijavítására kéri fel a szerv vezetőjét. 2020-ban a nemzetiségi jogterületen hat elvi állásfoglalás és három közös jelentés született, három ügyben pedig jogalkalmazási javaslatot tartalmazó zárólevelet adott ki a biztoshelyettes.

1/2020. számú elvi állásfoglalás
a zsámbéki Sváb Öregtemető (Neufriedhof)
nemzetiségi kulturális értékének megőrzésével kapcsolatban
(2020. január 31.)

2/2020. számú elvi állásfoglalás
a 2021. évi népszámlálás előkészítését és végrehajtását érintő,
nemzetiségi jogi vonatkozású kérdésekről
(2020. április 15.)

3/2020. számú elvi állásfoglalás
a romák történelmének iskolai tantervekbe és tananyagokba történő
szakszerű és hatékony beemeléséről
(2020. október 29.)

4/2020. számú elvi állásfoglalás
a világjárvány nemzetiségi közösségekre gyakorolt hatásairól
(2020. november 11.)

5/2020. számú elvi állásfoglalás
a német nemzetiségi közösséget sértő kijelentésekről, a gyűlöletbeszéd elleni fellépés
szükségességéről és a videómegosztó platformokon megjelenő sérelmes tartalmak elleni fellépés
lehetőségeiről
(2020. december 7.)

6/2020. számú elvi állásfoglalás
a budapesti Roma Holokauszt Emlékmű megrongálásával kapcsolatos intézkedésekről
és a gyűlölet motiválta incidensek elleni fellépés szükségességéről
(2020. december 7.)

1991/2020. számú közös jelentés
egy roma nemzetiségű személy özvegyi nyugdíjának elbírását érintő eljárásról
(2020. október 2.)

AJB-163/2020. számú ügy
egy roma nemzetiségű személy bilincselését érintő, büntetés-végrehajtási ügy vizsgálata
(2020. május 14.)

AJB-1997/2020. számú ügy
gyermekkorú személlyel szemben indított büntetőeljárások vizsgálata
(2020. október 8.)

AJB-757/2020. számú ügy
egy roma nemzetiségű személy rendőrségre való előállítását követő intézkedések vizsgálata
(2020. szeptember 10.)

Kiemelt ügycsoportok a nemzetiségi jogterületen

A 2020-as év kiemelt ügycsoportok szerinti áttekintése bepillantást enged a nemzetiségi biztoshelyettesi tevékenység teljes spektrumába. A **konkrét ügyek** alkalmat adnak a panaszosok adott időszakban jelentkező problémáinak, a társadalmi háttérnek, a jogalkalmazási tendenciáknak, a jogterületet érintő általánosabb összefüggéseknek a jobb megismerésére, és egyúttal alkalmasak az ombudsmanhelyettes számára nyitva álló hatásköri keretek között végzett munka gyakorlati hatásainak elemzésére, illetve értékelésére.

2020-ban a **járvány és az annak nyomán elrendelt veszélyhelyzet a nemzetiségi jogterület és a biztoshelyettesi munkát is jelentősen érintette**. Új nehézségek is felmerültek, amelyekről az egyes ügycsoportoknál külön említést teszünk.

A korábbi évekhez hasonlóan az ügyek **két nagy csoportra oszthatók**: a nemzetiségi törvény által biztosított, **ún. klasszikus nemzetiségi jogokhoz**, így a nemzetiségi önkormányzati, egyéni és közösségi jogokhoz kapcsolódó ügyekre, valamint **az egyenlő bánásmód követelményének érvényesítésével, illetve az esélyegyenlőség megteremtésének nehézségeivel összefüggő ügyekre**. Ez utóbbiak főként a roma nemzetiségi közösség tagjait érintő szociális, lakhatási, közfoglalkoztatási ügyek. Több ügycsoport (pl. nevelés-oktatás, kegyeleti jog) esetében is visszatérő jelenség, hogy ugyanaz a panaszbeadvány többfajta ügýtípushoz is tartozhat, a besorolás ezért az összes körülmény és információ mérlegelése után a hangsúlyosabb tényállási elem alapján történik.

Nemzetiségi nevelés-oktatás

2020-ban a **nemzetiségi nevelés-oktatás területéről érkező panaszok száma csökkent, és jellegük is megváltozott**. Az elmúlt években nagyobb számban érkeztek a nemzetiségi nevelés-oktatás szervezését, működését érintő beadványok, folyamatosan fennálló problémaként jelentkezett az egyenlő bánásmód megsértésének gyanúja a köznevelési intézményekben a roma gyerekek nevelésével-oktatásával kapcsolatban.

A járvány következtében kialakult rendkívüli helyzettel összefüggésben 2020-ban elsősorban a **digitális oktatásra való átállás kihívásai**, valamint a **nemzetiségi önkormányzatok**

veszélyhelyzet alatti működésével, egyetértési jogának gyakorlásával kapcsolatos nehézségek jelentek meg a panaszügyekben.

A hátrányos helyzetű roma lakosság esetében az egyik nyilvánvaló probléma az oktatási rendszerben már eleve hátrányokkal küzdő roma nemzetiségű tanulók digitális oktatásra történő átállási nehézségeinek kérdése volt. A biztoshelyettes folyamatosan figyelemmel kísérte azokat a kihívásokat és nehézségeket, amelyekkel a hátrányos helyzetű roma szülők és gyermekek, valamint azok a pedagógusok, segítő szervezetek és tanodák munkatársai szembesültek, akik a roma gyermekek iskolai lemaradásának csökkentésén fáradoztak.

Sajtómegjelenések, szakértői elemzések, beérkezett jelzések nyomán **a roma nemzetiségű gyermekek helyzetével, nevelésével-oktatásával kapcsolatban és a világjárvánnyal összefüggésben az alábbi problémaköröket lehetett azonosítani:**

- A mélyszegénységben élő családok sok esetben **nem rendelkeztek multimédiás eszközökkel** és sokszor internet-hozzáféréssel sem.
- A **lakások zsúfoltak**, a gyerekek nem tudtak elkülönülni, hiányoztak a nyugodt, elmélyült tanuláshoz szükséges elemi feltételek is.
- Egyes iskolákban nem vették figyelembe még a rendkívüli helyzetben sem, hogy a hátrányos helyzetű gyerekek semmilyen szempontból nem képesek együtt haladni a többiekkel. A tanárok – a családok beszámolóí szerint – túl sok, **nehezen értelmezhető, sokak számára egyedül nem megoldható feladatot adtak**. Az érintett családokban a szülők általában aluliskoláztak, így nem tudtak segítséget nyújtani a gyermekek számára a tanulásban.
- **Megnőtt azoknak a gyermekeknek a száma**, akiknek **gyakorlatilag minden kapcsolata megszakadt az iskolával** és az osztálytársakkal. Az iskolától távol maradó gyermekek teljesen kikerültek a pedagógusoknak mint a gyermekvédelmi jelzőrendszer fontos tagjainak a látóköréből.
- Szakértői jelzések értelmében súlyos következményekkel járhat a 2020. szeptemberétől kötelező **hatéves kori iskolakezdés** akkor, amikor az óvodák is bezártak a járvány miatt: a szeptembertől iskolaköteles gyerekek számára **nagyon fontos az utolsó, iskolára felkészítő óvodai év**, hogy ne eleve hátrányokkal kezdjék az iskolás éveiket.
- A járványügyi helyzetben sok roma szülő munkahelye, alkalmi munkavégzési lehetősége szűnt meg. A szülők nehéz anyagi helyzete hátrányosan érintette a gyermekeket is, a kevesebb jövedelem, a munkalehetőség hiánya **súlyos egzisztenciális nehézségeket** eredményezett.
- Felmerült **a gyermekek éhezésének a veszélye**. A gyakran kizárólag csak az iskolában megfelelő táplálékhoz jutó gyermekek étkeztetése az oktatási intézmények bezárása miatt számos helyen problémaként jelentkezett. A tapasztalatok szerint végül ugyan haza tudták vinni az iskolai étkezés keretében kapott ételt a tanulók, amit azonban a nehéz szociális helyzet miatt a család több tagjával is meg kellett osztaniuk.
- A rendkívüli helyzet súlyos gondot okozott **a tanodák és a telepi közösségi házak** számára is, amelyek **kulcsfontosságú szereplők** a hátrányos helyzetű gyermekek, különösen **a telepi szegregátumokban** élők iskolai lemaradásának csökkentése, valamint szociális, illetve közösségi kapcsolataik szempontjából is.

A **járvány következtében kialakult rendkívüli helyzetben** jelentkező különböző problématerületek feltárása, valamint a nemzetiségi közösségekre gyakorolt hatásainak megismerése érdekében **a biztoshelyettes a 2020-as év folyamán komplex vizsgálatot folytatott**. Az eredményről, a kapcsolódó megállapításokról és javaslatokról a Beszámoló 6.4. pontjában említett, a világjárvány nemzetiségi közösségekre gyakorolt hatásairól szóló **4/2020. számú elvi állásfoglalásában** számolt be. Az állásfoglalásban a digitális oktatás hátrányos helyzetű gyermekekre gyakorolt hatásaival kapcsolatban a társadalmi felzárkózásért felelős

helyettes államtitkárt, a társadalmi felzárkózásért felelős miniszteri biztost, a Klebelsberg Központ elnökét, valamint az Országos Roma Önkormányzat elnökét kereste meg.

A megkeresett szervek egyetértettek, hogy az étkeztetés kérdése volt a leginkább megoldható probléma: az iskolai étkeztetésre továbbra is jogosult gyermekek hazavihető formában megkapták az ételt. A digitális oktatáshoz való hozzáférésnek, a gyermekek iskolával való kapcsolattartásának a kérdésére nem érkeztek egységes válaszok, a problémákat a megkérdezettek különböző mértékben tartották súlyosnak. A Klebelsberg Központ elnökének válaszából az derült ki, hogy a rendelkezésre álló adatok alapján 2020 márciusában 2392 tanuló került ki az oktatási rendszer látóteréből teljes mértékben, amely szám április 2. napjára 1164-re csökkent.

Megállapítható volt, hogy **az érintett szervek a maguk eszközeivel mindent igyekeztek elkövetni, hogy a hátrányos helyzetű gyerekek digitális munkarend következtében kialakult nehézségeit csökkentsék.** A problémákkal – a rendelkezésre álló adatok alapján – könnyebben birkóztak meg azok a tanulók, akiknek a lakóhelyén, ha online formában is, de a tanodák, a Biztos Kezdet Gyermekházak, valamint az egyéb segítő szervezetek jelen maradtak.

Biztoshelyettesi esetjeg

1. A digitális oktatás nehézségei mellett a rendkívüli járványügyi helyzet egyéb, a nemzetiségi jogok gyakorlásával kapcsolatos kérdéseket is felvetett az oktatás területén. A veszélyhelyzet kihirdetését követően egy óvoda intézményvezetője panaszában előadta, hogy 2020. január 24-én nyújtotta be az illetékes önkormányzathoz mint fenntartóhoz az óvodában nevelt gyermekek törvényes képviselőinek kérelmét, amelyben a szülők azt kezdeményezték, hogy **a fenntartó a 2020/2021-es nevelési évtől az óvodában szervezze meg a nemzetiségi kétnyelvű óvodai nevelést.** Beadványában az intézményvezető megírta, hogy **a fenntartó a Kormány által kihirdetett veszélyhelyzetre tekintettel egyáltalán nem hozott döntést az érintett óvoda átszervezéséről.**

A biztoshelyettes az ügyben megkereste az EMMI köznevelésért felelős államtitkárát, majd a tényállás teljes körű feltárását követően kialakította részletes álláspontját; megállapításait a **4/2020. számú elvi állásfoglalás** tartalmazza. Felhívta a figyelmet arra, hogy a képviselő-testület, illetve a közgyűlés feladat- és hatásköreit veszélyhelyzetben gyakorló **polgármester, illetve főpolgármester döntést hozhat az önkormányzat fenntartásában lévő köznevelési intézmény átszervezéséről,** alapfeladatának módosításáról, fenntartói jogának átadásáról is a rendkívüli helyzetben. A nemzetiségi önkormányzat feladat- és hatáskörét gyakorló elnök a polgármesterhez, főpolgármesterhez hasonlóan járhat el, ugyanakkor **a nemzetiségi önkormányzatot közneveléssel kapcsolatos ügyekben megillető véleményezési és egyetértési jogot az elnök** a katasztrófavédelemről szóló törvényben foglalt korlátozásra tekintettel **nem** gyakorolhatta, illetve **gyakorolhatja.**

A nemzetiségi biztoshelyettes elvi állásfoglalásában jogszabály-módosítás kezdeményezésének megfontolására hívta fel az Országgyűlés Magyarországi nemzetiségek bizottságát, valamint annak kiemelt jelentőségét hangsúlyozta, hogy különleges jogrend idején is kiszámítható, egységesen értelmezendő és alkalmazandó szabályok vonatkozzanak a nemzetiségi önkormányzatok és az általuk fenntartott intézmények működésére, aminek a megteremtése elsődlegesen a jogalkotó kötelessége.

2. Egy, a szlovák nemzetiséghez tartozó édesanya azzal kereste meg a biztoshelyettest, hogy gyermeke délutánonként az általános iskolától körülbelül ötszáz méterre található Szlovák Házban tanul, ahol a szlovák nemzetiségi nevelés-oktatás zajlik a napközi keretében. Az anya **a kialakult járványügyi helyzetben nagyon féltette a gyermekét, ezért nem szeretne volna, ha az az iskolán kívül más helyen is megfordul,** újabb és újabb gyerekekkel és felnőttekkel

találkozva a tanulóidőben. Erre figyelemmel kérte, hogy lányának délutánonként ne kelljen elhagynia az iskola épületét. Sérelmezte, hogy az igazgató elutasította az erre vonatkozó kérelmét, arra hivatkozva, hogy a nemzetiségi nevelés-oktatás választásáról a megelőző tanév május 31-éig kellett nyilatkoznia, és akkor ő a szlovák nemzetiségi nevelést-oktatást igényelte, ami viszont év közben nem módosítható.

A panaszos beadványában megírta, hogy családi okok miatt mindenképpen igényt tart arra, hogy gyermeke részt vehessen az általános iskola épületében folyó napközis foglalkozáson, és egyébként továbbra is szeretné, ha szlovák nemzetiségi nevelés-oktatásban folytatná tanulmányait. Problémája csak a délutáni helyszínnel és nem a nemzetiségi nevelés-oktatással volt. Panaszával megkereste az illetékes Tankerületi Központot is, ahol azt javasolták, hogy a mielőbbi megoldás érdekében vegye fel a kapcsolatot a szlovák nemzetiségi önkormányzattal. Az ügy végül szerencsésen megoldódott, a biztoshelyettes megkeresése, valamint az érintettekkel folytatott személyes egyeztetések következtében **az iskola igazgatója végül helyt adott az anya kérelmének.**

3. A rendkívül helyzet kapcsán jelentkező, fent ismertetett eseteken túl említést érdemelnek azok a klasszikus nemzetiségi joggal kapcsolatos beadványok, amelyek **felsőoktatási intézményektől érkeztek, és a kis létszámú nemzetiségi szakok problémáira mutattak rá,** így többek között jelezték a stabil és kiszámítható finanszírozás, az oktatók anyagi megbecsülésének és így utánpótlásuk biztosításának hiányát. A felmerült nehézségek sokrétűsége, komplexitása és ismétlődő jellege **átfogó ombudsmanhelyettesi vizsgálat** elvégzését teszi szükségessé 2021-ben: indokolt a nemzetiségi felsőoktatás és a felsőoktatási intézmények kis létszámú nemzetiségi szakjaira vonatkozó jogszabályi környezetnek, a vonatkozó jogalkalmazásnak, a kis létszámú nemzetiségi szakok finanszírozásának, valamint az egyes képzőhelyekre lebontott tényhelyzetnek a részletes áttekintése.

Nemzetiségi önkormányzatok

A korábbi évekhez hasonlóan 2020-ban is meghatározóak voltak azok a panaszbeadványok, amelyek a **nemzetiségi önkormányzatok működését, finanszírozási kérdéseit** érintették, illetve a nemzetiségi önkormányzati képviselők tisztségével, továbbá a települési nemzetiségi és a helyi önkormányzatok **együttműködési nehézségeivel** összefüggő problémákat sérelmeztek. A nemzetiségi nevelési-oktatási intézmények vezetőinek megbízásához szükséges **egyetértési jog megilleti a nemzetiségi önkormányzatokat; az e jog gyakorlásával** összefüggő ügyek évek óta visszatérő panaszok: az anomáliák miatt 2020-ban a biztossal közösen, AJB-672/2020. számon kiadott jelentés készült.

A járvány miatt kihirdetett veszélyhelyzet a nemzetiségi önkormányzatokat is különleges kihívás elé állította. A kapott jelzések alapján ebben a rendkívül nehéz helyzetben számos módon törekedtek az érintett nemzetiségi közösséghez tartozók támogatására és a rendelkezésre álló eszközeikkel az érdekeik képviseletére, érvényesítésére. A veszélyhelyzet bevezetését követően az elsődleges kérdés a nemzetiségi önkormányzatokra irányadó jogszabályi előírások tisztázása volt. Világossá vált, hogy a katasztrófavédelemről szóló törvénynek a helyi önkormányzatok veszélyhelyzetben való működésére vonatkozó rendelkezéseit a nemzetiségi önkormányzatokra is alkalmazni kell. **Veszélyhelyzetben a nemzetiségi önkormányzat képviselő-testületének, közgyűlésének feladat- és hatáskörét annak elnöke gyakorolja, aki nem foglalhat állást a nemzetiségi önkormányzat fenntartásában álló intézmények átszervezéséről, megszüntetéséről, az ellátási, szolgáltatási körzeteivel kapcsolatban, és nem gyakorolhatja** különösen a nemzetiségi önkormányzatok köznevelési és más ügyekben

megillető **véleményezési, egyetértési jogát** sem. Az e témakörben folytatott vizsgálódás eredményeit a korábban már említett, **4/2020. számú elvi állásfoglalás tartalmazza.**

A veszélyhelyzet a nemzetiségi önkormányzatok pénzügyi keretei, illetve gazdálkodási alapjai tekintetében is problémákat vetett fel. Az egyik országos nemzetiségi önkormányzat elnöke továbbította a biztoshelyetteshez azt a kérdést, hogy vajon **a kihirdetett veszélyhelyzetre tekintettel a már elnyert állami támogatások egy része felhasználható-e az érintett közösség tagjainak élelmiszerral való ellátására vagy más, az életkörülményeiket javító támogatásra.** Ez a kérdés jelentős mértékben érintette a roma nemzetiségi önkormányzatokat, de a többi nemzetiségi közösség részéről is megfogalmazódtak ilyen igények, kiemelt figyelemmel a járványügyi helyzet ideje alatt megjelenő foglalkoztatási nehézségekre. Az érintettek a Bethlen Gábor Alapkezelő Zrt.-től azt a tájékoztatást kapták, hogy a támogatások ilyen célú felhasználására nincs lehetőség.

A nemzetiségi önkormányzatok feladatellátását is érintő helyzet részletesebb megismerése érdekében a biztoshelyettes soron kívüli tájékoztatást kért a Miniszterelnökség egyházi és nemzetiségi kapcsolatokért felelős helyettes államtitkárától. A beérkezett válasz szerint elsősorban a helyi önkormányzat feladata a lakosság létfenntartáshoz szükséges anyagi javakkal történő ellátása, de az államtitkárság egyetértett azzal, hogy a nemzetiségi önkormányzat önként vállalt feladatai közé tartozhat a szociális támogatás nyújtása. A felvetett problémával összefüggésben a **biztoshelyettes** a 4/2020. számú elvi állásfoglalásában az országos nemzetiségi önkormányzatnak **javasolta** egy olyan kezdeményezés megfontolását, amely szerint **a nemzetiségi önkormányzatok által már meghatározott célra elnyert állami támogatások más célú felhasználási lehetőségének megteremtését célszerű lenne biztosítani a veszélyhelyzet, illetve a járványügyi készültség ideje alatt.**

Biztoshelyettesi esetjog

1. A veszélyhelyzethez szorosan kapcsolódott egy másik, szintén több nemzetiséget is érintő panaszügy, amelyben egy települési nemzetiségi önkormányzat elnöke azt sérelmezte, hogy az adott település polgármestere a katasztrófavédelemlről szóló törvény felhatalmazó rendelkezése alapján a képviselő-testület feladat- és hatáskörében eljárva elfogadta a képviselő-testület szervezeti és működési szabályzatának módosításáról szóló rendeletét. A panaszos kifogásolta, hogy a polgármester nem tájékoztatta megfelelően a képviselő-testületet, a nemzetiségi önkormányzatok elnökeit sem értesítette arról, hogy a képviselő-testület mellett **korábban önállóan működő nemzetiségi bizottságot más bizottsággá kívánja átszervezni,** és az átszervezéséhez előzetesen nem kérte a nemzetiségi önkormányzatok egyetértését sem. Az ügyben a biztoshelyettes részletes tájékoztatást kért a törvényességi felügyeleti jogkört gyakorló kormányhivatal kormány megbízottjától, a település polgármesterétől, valamint az akkor még önállóan működő EBH elnökétől is, tekintettel arra, hogy a panaszos korábban a hatóságot is megkereste. A beérkezett válaszok alapján a biztoshelyettes folyamatban lévő eljárásának lezárása 2021-ben várható.

2. Nem tekinthető tipikusnak, de érkeztek panaszok a képviselői mandátumokkal összefüggésben is. Egy roma nemzetiségi önkormányzat elnöke kért tájékoztatást a biztoshelyettestől a nemzetiségi önkormányzat képviselője lemondásának jogi szabályozásáról. A képviselő egészségügyi okokra hivatkozó lemondási nyilatkozatát beiktatták ugyan, a mandátum megszűnésének határozatban való megállapítása azonban a képviselő-testület részéről elmaradt. Utólag a képviselő a lemondási nyilatkozatot visszavonta. A biztoshelyettes az ügyben tájékoztatta a panaszost arról, hogy függetlenül a megbízás megszűnésének képviselő-testületi határozatban való megállapításától, a képviselői tisztség a lemondási nyilatkozatban megjelölt időpontban megszűnt, annak visszavonására az irányadó jogszabályi

rendelkezések nem biztosítanak lehetőséget. A megüresedett helyre a soron következő legtöbb szavazatot elért képviselőjelölt lép, ennek hiányában időközi választást kell kitűzni.

Népszámlálás

A 6.4. pontban említett, **2/2020. számú elvi állásfoglalás** részletesen bemutatja a **2021. évi népszámlálás előkészítésével és végrehajtásával kapcsolatos nemzetiségi jogi vonatkozású komplex kérdéseket**, amelyekkel – a hazai nemzetiségi közösségeket érintő jelentőségük miatt – a kiemelt ügycsoportok között is szükséges foglalkozni. Az elvi állásfoglalás kiadását követően a **biztoshelyettes** szakmai javaslataival továbbra is **aktívan támogatja a soron következő népszámlálás előkészítését**. 2020 nyarán **véleményezte és szakmai javaslatok megfogalmazásával segítette** a népszámlálás végrehajtásával kapcsolatos feladatokról szóló végrehajtási rendelet **tartalmának meghatározását**. Pozitívan értékelt, hogy annak 2. melléklete már tartalmazta – az elvi állásfoglalásban megfogalmazott javaslatra, illetve a Magyarországon élő nemzetiségi közösségek igényeire figyelemmel –, hogy a KSH a nemzetiséghez tartozás, az anyanyelv és a családi, baráti közösségben beszélt nyelv alapján vizsgálja Magyarország nemzetiségi összetételét.

A 2021. évi népszámlálásról szóló törvény rögzíti, hogy az előkészítés, a végrehajtás, az adatok feldolgozása során a Központi Statisztikai Hivatal (KSH) együttműködik a nemzetiségi közösségek érdekképviselőivel, biztosítja a népszámlálással kapcsolatos tevékenységek átláthatóságát. A biztoshelyettes felhívta a figyelmet arra, hogy a végrehajtási rendelet tervezetéből hiányzott a gyakorlati megvalósításhoz szükséges konkrét feladatok meghatározása. Véleményében kifejtette, hogy **a nemzetiségi jogi szempontból sikeres népszámlálás végrehajtásához a KSH az alábbiak megvalósulása esetén pozitívan járulhat hozzá:**

- az Országgyűlés Magyarországi nemzetiségek bizottságával és az országos nemzetiségi önkormányzatokkal együttműködésre törekszik, beszerzi az álláspontjukat, megismeri igényeiket és lehetősége szerint figyelembe veszi őket;
- az előkészítés, a végrehajtás szakaszában a nemzetiségi közösségeket érintő tudatosító és a nemzetiségi önazonosság megvallását ösztönző tájékoztatást nyújt, és kampányokat folytat a statisztikai és adatvédelmi szabályok betartásáról, az adatok jövőbeni felhasználásáról;
- javaslatokat fogalmaz meg a területi végrehajtásáért felelős jegyzők számára a település nemzetiségi önkormányzataival, az ott élő nemzetiségi közösségekhez tartozó személyekkel való szoros együttműködésről és nemzetiségi kötődéssel és nemzetiségi nyelvismerettel rendelkező számlálóbiztosok bevonásáról a területi végrehajtásba;
- lehetővé teszi, hogy a népszámlálás adatfelvételét a nemzetiségek nyelvén is elérhető tájékoztatók és kérdőívek segítsék.

Eredménynek tekinthető, hogy a biztoshelyettes javaslatainak hatására a végrehajtási rendelet hatályos szövege értelmében a **helyi népszámlálás végrehajtásának felelőseként a jegyző együttműködésre köteles a helyi nemzetiségi önkormányzattal**, tájékoztatást ad az elvégzendő feladatokról, a számlálóbiztos hálózat létrehozása során pedig egyeztet a helyi nemzetiségi önkormányzattal.

A **biztoshelyettes** fentiekén túl számos alkalommal **felhívta a nemzetiségi közösségek vezetőinek és az érintett szakembereknek a figyelmét a népszámlálás során gyűjtött adatok**, valamint a 2/2020. számú elvi állásfoglalásában megfogalmazott szakmai javaslatok végrehajtásának kiemelt **jelentőségére**. A jelen beszámoló készítésének idején érkezett a hír, miszerint a Kormány a veszélyhelyzetre tekintettel a 2021. május-júniusra tervezett népszámlálást elhalasztotta.

Egyéni és közösségi nemzetiségi jogok

A 2020-as évben a koronavírus-világjárvány következményeként a nemzetiségi biztoshelyettes személyes találkozóinak és helyszíni vizsgálatainak száma is nagymértékben csökkent, így **az egyéni és közösségi nemzetiségi jogok sérelme kapcsán kevesebb konkrét egyéni panasz regisztrálására kerülhetett sor.**

A vizsgálati hangsúlyok áthelyezésével **lehetőség nyílt** – korábbi tapasztalatokat, beadványokat és jelzéseket is átgondolva – **átfogó és szélesebb körű elemző munkát igénylő vizsgálatok indítására** a nemzetiségi jogok olyan vonatkozásairól, amelyek általános érvényesülésük, a nemzetiségi identitás megőrzése és továbbadása szempontjából egyaránt elengedhetetlenek.

2020-ban e kiemelt átfogó vizsgálatok a nemzetiségi egyéni és közösségi névjog, valamint a nyelvi jogok területét, továbbá utóvizsgálatként a nemzetiségi médiajogot érintették. E vizsgálati témák igen összetettek, a háttér áttekintése és feltárása a kormányzati szervekkel, hatóságokkal és szolgáltatókkal való széles körű, hosszas egyeztetést igényelt, ezért a vizsgálatok eredményeinek teljes közzétevése 2021-ben várható. Az alábbiakban előzetes áttekintést nyújtunk a biztoshelyettes 2020. évi átfogó vizsgálatairól.

Biztoshelyettesi esetjog

1. Az első két vizsgálat témaköre a nemzetiségi közösséghez tartozó személyek Alaptörvényben biztosított, a nemzetiségi identitás erősítése és megőrzése szempontjából kiemelt fontosságú egyéni és közösségi névhasználathoz való joga. A nemzetiségi nyelven való névhasználat alkalmazásával kapcsolatos problémák feltérképezése, a kialakult jogalkalmazási, jogérvényesítési, valamint szabályozási adottságok, anomáliák alapos és körültekintő feltárása, rendszerezése érdekében hivatalból indított vizsgálatok a beszámolási időszak lezárásakor még folyamatban voltak: a lezáráshoz és az elvi állásfoglalások véglegesítéséhez szükséges információk beszerzése megtörtént, a nélkülözhetetlen szakmai egyeztetések lezajlottak.

2. A következő átfogó vizsgálat a nemzetiségi nyelvi jogok érvényesülésével foglalkozik a nemzetközi jogi dokumentumok magyar nyelven, valamint a hazai jogszabályok nemzetiségi nyelveken történő elérhetőségének biztosítása terén.

A vizsgálat első elemét képezi a nemzetiségi nyelvi jogoknak a közéletben, a közigazgatásban és az igazságszolgáltatásban történő érvényesülésére vonatkozó átfogó vizsgálat sorozatnak. A nemzetiségi anyanyelv megismeréséhez és a szabad nemzetiségi nyelvhasználathoz való jogok a nemzetiségi közösségekhez tartozókat megillető legfontosabb, az Alaptörvény által is garantált alapjogok közé tartoznak.

A vizsgálat egyrészt arra keresi a választ, hogy a Magyarország által ratifikált, a nyelvi jogok terén releváns nemzetközi egyezmények és az egyezmények által létrehozott nemzetközi testületek, szervek, intézmények által kiadott dokumentumok (ajánlások, vélemények, jelentések) tartalma megismerhető-e a magyarországi nemzetiségi közösségek tagjai által. E körben a vizsgálat áttekinti, hogy a fenti információk mely nyelveken érhetők el hivatalos fordításban, azaz rendelkezésre állnak-e a magyarországi nemzetiségi közösségek tagjai által használt nyelveken. Másrészt a vizsgálat arra is kitér, hogy a hatályos magyar jogszabályok (vagy ezek meghatározott részének) tartalma rendelkezésre áll-e a magyar nyelven kívül olyan hivatalos fordításokban, amelyek lehetővé teszik, hogy ezekhez a magyarországi nemzetiségi közösségek tagjai anyanyelvükön is hozzáférjenek.

A fenti vizsgálati célok érdekében 2020-ban sor került a nemzetiségi nyelvi jogok alkalmazásával kapcsolatos problémák feltérképezésére, a jogalkalmazási gyakorlat feltárására. Ennek érdekében az ombudsmanhelyettes megkereséssel fordult az igazságügyi miniszterhez

és a külgazdasági és külügyminiszterhez. A beszámolási időszak lezárásakor a válaszok még csak részben érkeztek be; feldolgozásuk folyamatban van.

3. Kiemelt figyelmet érdemlő ügy a magyarországi digitális földi rádiós műsorszórás megszüntetésének hatását feltáró vizsgálat a nemzetiségi rádióműsorok elérhetősége tekintetében.

A nemzetiségi kulturális autonómia közszolgálati médiaszolgáltatás területén való érvényesüléséről szóló, **3/2018. sz. elvi állásfoglalásában** a biztoshelyettes részletesen foglalkozott a nemzetiségi rádióműsorok vételének technikai körülményeivel, a nemzetiségi közösségek részéről ez ügyben korábban megfogalmazott panaszokkal. Az ombudsmanhelyettes 2020 őszén médiatudósításokból értesült arról, hogy az Antenna Hungária 2020. szeptember 5-én lekapcsolta az úgynevezett DAB+ technológiával megvalósított digitális rádiós sugárzást Magyarországon. Ennek az volt az oka, hogy a Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság (NMHH) nem hosszabbította meg az állami műsorszóróval kötött szerződést.

Az új helyzet az ombudsmanhelyettes megítélése szerint a nemzetiségi jogok érvényesülése szempontjából aggályosnak tekinthető, és megalapozza az utóvizsgálatot, mivel – az MTVA vezetőjétől korábban kapott tájékoztatásra is figyelemmel – az említett elvi állásfoglalásban azt az álláspontot képviselte, hogy a digitális földi műsorszórási rendszer (DAB) várható megvalósulása biztosíthatja a nemzetiségi rádióműsorok megfelelő minőségben és elérhetőséggel történő sugárzását. A nemzetiségek által korábban megfogalmazott panaszok orvoslására is ez a technikai megoldás nyújthatott volna lehetőséget. Az ombudsmanhelyettes az utóvizsgálat során megkereséssel fordult az NMHH és az MTVA vezetőjéhez, a beérkezett válaszok feldolgozása a beszámolási időszak végén még folyamatban volt, így az utóvizsgálat várhatóan 2021-ben zárul.

A gyűlöletbeszéddel és gyűlölet motiválta cselekményekkel kapcsolatos tapasztalatok

Az előző évekhez képest 2020-ban sajnálatos módon megnövekedett a **nemzetiségi csoportokat érintő gyűlöletbeszéd** vagy egyéb, **gyűlölet motiválta cselekmény** miatti panaszok száma. A biztoshelyettes több esetben hivatalból is eljárta olyan gyűlöletcselekmények kapcsán, amelyek a békés társadalmi együttélés ellen hatottak, és országos szinten érintették valamelyik nemzetiségi közösséget. 2020-ban számos helyen és formában hívta fel a figyelmet arra, hogy az egyre inkább feszültségekkel terhelt és eldurvult társadalmi és politikai közbeszéd rendkívüli veszélyeket hordoz magában.

Két elvi állásfoglalást jelentetett meg a témában, és több esetben adott ki közleményt olyan jelenségekkel összefüggésben, amelyek alkalmasak voltak a hazánkban élő egyes nemzetiségi közösségek emberi méltóságának megsértésére, velük szemben gyűlölet kialakítására vagy fokozására.

A német nemzetiségi közösséget sértő kijelentésekről, a gyűlöletbeszéd elleni fellépés szükségességéről és a videómegosztó platformokon megjelenő sérelmes tartalmak elleni fellépés lehetőségeiről szóló, 5/2020. számú elvi állásfoglalásában a biztoshelyettes egy online műsorban visszatérően elhangzó, a német nemzetiségi közösséget súlyosan sértő kijelentések kapcsán indított vizsgálata megállapításairól számol be, kitérve a gyűlöletbeszéd fokozódó veszélyeire. **A budapesti Roma Holokauszt Emlékmű megrongálásával kapcsolatos intézkedésekről és a gyűlölet motiválta incidensek elleni fellépés szükségességéről szóló, 6/2020. számú elvi állásfoglalásában** pedig bemutatja a sokszorosan megrongált és meggyalázott emlékmű méltóságának megóvása érdekében tett lépéseit.

2020 januárjában a biztoshelyettes a **gyöngyöspatai iskolai szegregáció ügyével** összefüggésben, ugyanebben a hónapban a **német közösséget sértő incidenseket érintően,**

majd 2020 februárjában a **tatárszentgyörgyi gyilkosságokra emlékezve adott ki közleményt** a rasszizmus, az intolerancia, valamint a társadalmi kirekesztés és gyűlöletkeltés veszélyeire figyelmeztetve. Megszólalásaiban hangsúlyozta, hogy a hétköznapi szintjén begyűrűző gyűlöletbeszéd és gyűlöletcselekmények még akkor is rendkívüli veszélyeket hordoznak a társadalmi békével szemben, ha nem érik el a bűncselekmény szintjét, megelőzésük, valamint az ellenük való fellépés közös társadalmi érdek.

A gyűlölet motiválta cselekmények kezelésének fontossága nem csak az áldozatok, illetve az áldozati csoport védelmének szükségességéből fakad, hanem annak megerősítéséből, hogy az emberi jogok és a törvények minden egyes állampolgárra nézve egyenlő mértékben érvényesek.

A társadalmi béke és köznyugalom megteremtésének elengedhetetlen feltétele a kirekesztéssel és a diszkriminációval szembeni következetes fellépés. A biztoshelyettes több ízben megkereste a BRFK vezetőjét, a rendőrség intézkedését, illetve tájékoztatását kérve egyes, gyűlölet motiválta cselekményekkel összefüggésben. A gyűlöletbeszéd elleni fellépés lehetőségeiről emellett több ügy esetében is egyeztetett a NMHH elnökével, valamint a legfőbb ügyésszel.

Biztoshelyettesi esetjog

1. A 2020 májusában a Deák téren lezajlott kettős gyilkosságot követően kialakult szóbeszéd nyomán felerősödtek a romaellenes hangok a fővárosban. Egy politikai párt és több szélsőjobboldali szervezet elsősorban a közösségi felületeken már másnap cigánybűnözésről beszélt, majd május 24-én „**kegyeleti megemlékezésre**” hívó plakátot tettek közzé. A plakát, az eseményt felvezető szövegek, valamint annak ténye, hogy az eseményt **az Országos Roma Önkormányzat székháza elé** szervezték, egyértelműen rasszista, romaellenes megmozdulás szerveződésére utalt. 2020. május 22. és május 27. között különböző csatornákon a cigányellenes közhangulatot folyamatosan gerjesztették, és nyilvánvaló volt az is, hogy a május 28-ra meghirdetett „kegyeleti” esemény alkalmas lehet arra, hogy a roma közösség tagjaival szembeni indulatokat tovább fokozza. A biztoshelyettes sürgősséggel megkereste Budapest rendőrfőkapitányát, tájékoztatást és intézkedését kérve az esetleges rasszista incidensek megelőzése érdekében. Nyilvánvalóan cigányellenes háttere és a járványügyi gyülekezési korlátok ellenére sajnálatos módon sor került az esemény megrendezésére, félelmet keltve a hazánkban élő roma közösségek tagjaiban.

2020 folyamán számos egyéb rasszista motivációjú cselekmény is történt főváros szerte, amelyeknek csak egyike volt **a Roma Holokauszt Emlékmű ismételt megrongálása**. Júniusban a fővárosi Pető Intézet melletti **villamosmegállóba helyeztek el** ismeretlenek egy romaellenes plakátot, májusban pedig több alkalommal és több helyszínen, például a Jászai Mari téren és a Bosnyák téren **a roma közösség ellen uszító plakátokat**. A biztoshelyettes ezek kapcsán is megkereste Budapest rendőrfőkapitányát és felhívta a figyelmet arra, hogy nemcsak romaellenes, de antiszemita és más kisebbségi csoportok ellen is uszító plakátok jelentek meg a város különböző közterületein. A rendőrfőkapitány válaszában jelezte, hogy bár az egyes ügyekben nem indult eljárás, vagy ha igen, azok eredménytelenség miatt vádemelés nélkül lezárultak, a rendőrség fokozottan figyel a hasonló cselekmények megelőzésére. Válaszában a rendőrfőkapitány utalt a Budapesti Rendőr-főkapitányság (BRFK) és a fővárosi Rendészeti Igazgatóság 2017-ben megkötött együttműködési megállapodására, amely szerint a felek kölcsönösen egyeztetett és jóváhagyott terv alapján a főváros közrendje, közbiztonsága szempontjából különösen veszélyeztetett területeken, tömegközlekedési csomópontokban, aluljárókban, piacokon, az idegenforgalom által kiemelten érintett városrészekben, valamint a védett természeti területeken közös járőrszolgálatot működtetnek, és rendszeres ellenőrzéseket hajtanak végre. A BRFK az elmúlt években preventív céllal együttműködési megállapodást kötött több fővárosi kerületi roma nemzetiségi önkormányzattal is. Az ORFK utasítása alapján

a megyei (fővárosi) rendőr-főkapitányságokon legalább egy fő területi gyűlölet-bűncselekmény szakvonaltartó, a helyi rendőrkapitányságokon pedig mentorok kijelölésére került sor a gyűlölet-bűncselekmények felismerésének elősegítése érdekében.

2. A fenti ügyeken túl a biztoshelyettes számos olyan ügyben is tájékozódott, amelyekben a hatásköri szabályok vizsgálat indítását nem tették lehetővé: egy nyugat-dunántúli járási székhely **polgármestere a településen található romák lakta szegregátum felszámolásával összefüggésben egy helyi havilapban megjelent cikk tartalmát sérelmezte.** A település felszámolási program ellen hangulatot kelteni igyekvő írás a roma közösséghez tartozókat többek között „beilleszkedésre, normális együttélésre alkalmatlan” személyként tüntette fel. A polgármester szerint a cikk tartalma jelentősen megnehezítette a társadalmi kohéziót, a roma közösség, a hátrányos és halmozottan hátrányos helyzetű személyek társadalmi elfogadását. Megítélése szerint a havilapban megjelent tartalom rontotta az érintettek társadalmi megítélését, velük szemben gyűlöletet keltett. Tekintettel arra, hogy az érintett sajtótermék szerkesztősége az ombudsmantörvény értelmében nem minősül közszolgálatot végző szervnek, a havilapot és az abban közzétett közlemény tartalmát hatáskör hiányában a biztoshelyettes nem vizsgálhatta, ugyanakkor részletesen tájékoztatta a panaszos polgármestert arról, hogy a kifogásolt cikk ellen élhet a sajtó-helyreigazítást szolgáló, valamint a személyhez fűződő jogok védelmére rendelkezésre álló jogorvoslati eszközökkel.

3. 2020 tavaszán egy magánszemély tájékoztatta a biztoshelyettest arról, hogy a Youtube közösségi videómegosztó csatornán **egy youtuber olyan tartalmat tett közzé, amely a koronavírus-járvány terjedéséért a romákat tette felelőssé.** A videó alkalmas lehetett arra, hogy a koronavírus-járvány kapcsán egyébként is feszült társadalmi közhangulatban a roma közösség tagjaival szemben indulatokat keltsen. Egy másik ügyben a panaszos azt sérelmezte, hogy **a társkereső oldalak nem lépnek fel az olyan tagokkal szemben, akik bemutatkozó oldalukon azt hangsúlyozzák, hogy romákkal semmilyen formában nem kívánnak ismeretséget kötni.** Megkereste a biztoshelyettest egy ukrán nemzetiségi önkormányzat képviselője is, aki azt sérelmezte, hogy **egy magánszemély – vélhetően álnéven – a Facebook közösségi oldalon tett közzé negatív tartalmú bejegyzéseket a hazai ukrán nemzetiségi közösségek önkormányzatairól és szervezeteiről,** azt állítva róluk, hogy a nemzetiségi képviselők a saját magáncéljaikra fordítják az állami támogatásokat. Ugyanez a személy megosztotta többek között a panaszos képviselői profilját és egyéb, az érintett nemzetiséggel kapcsolatos, valamint a képviselő által működtetett oldalakat is, negatív, rosszindulatú megjegyzéseket fűzve hozzájuk. Ugyanekkor egy újabb – a volt nemzetiségi szószóló fényképét felhasználó – profilon a korábbiakhoz hasonló bejegyzéseket tett közzé valaki ukránul. A különböző közösségi oldalakon elhelyezett online tartalmak vizsgálatára a **biztoshelyettes** hatásköre nem terjed ki, így ezekben az ügyekben nem tudott eljárni, ugyanakkor a **panaszosokat minden esetben részletesen tájékoztatta** egyrészt a közösségi platformok panaszkezelési eljárásáról, másrészt a Polgári Törvénykönyv vonatkozó rendelkezéseiről, a peres eljárás lehetőségeiről, valamint az NMHH által működtetett, ún. Hot Line szolgáltatásról.

Szociális életkörülményeket, lakhatást, szegregált telepeket érintő ügyek

Szociális helyzetet, megélhetési és a lakhatási nehézségeket kifogásoló beadványok a beszámolási időszakban is szinte kizárólag roma nemzetiségű állampolgároktól érkeztek. A panaszok alapján azonban egyértelmű, hogy **a járvány miatt kialakult helyzet különösen súlyosan érintette a települések hátrányos helyzetű, rászoruló, köztük roma származású lakosait.**

Több esetben jelezték az egyébként is súlyos hátrányokkal, anyagi nehézségekkel küszködő panaszosok, hogy a munkahely elvesztése, a közfoglalkoztatási vagy alkalmi munka lehetőségének elmaradása, hiánya miatt még kiszolgáltatottabb helyzetbe kerültek. Az anyagi tartalékokkal nem rendelkező családok esetében súlyosbodtak a megélhetési nehézségek, növekedtek a gyógyszerköltségek és a lakásfenntartással járó kiadások, elegendő élelmiszerre és megfelelő étkezésre sem maradt anyagi keretük, így mind többen szorultak a különböző forrásokból támogatott segélyekre, élelmiszersomagokra és egyéb adományokra. Ehhez kapcsolódóan több beadványozó is kifogásolta a települési vagy a nemzetiségi önkormányzat adományelosztási gyakorlatát.

Az előzőekben már említett, **4/2020. számú állásfoglalásában** a biztoshelyettes – folyamatosan figyelemmel kísérve a helyzetet – rámutatott arra, hogy a koronavírus-világjárvány következtében kialakult különböző hátrányok kompenzálására meghozott kormányzati rendelkezések sok esetben nem tartalmaztak célzottan, a leghátrányosabb helyzetben élők problémáira fókuszáló intézkedéseket. **A világjárvány második, illetve esetleges harmadik hullámában, az ismételten kihirdetett veszélyhelyzet keretében szükségessé válhat a leghátrányosabb helyzetű, köztük a roma lakosok súlyos helyzetének kiemelt kormányzati kezelése, különös tekintettel a szegregátumokban élő családok problémáira.**

A járványtól függetlenül is érkeztek a biztoshelyetteshez olyan, **szociális és megélhetési körülményeket kifogásoló ügyek**, amelyekben a beadványozók a települési önkormányzat valamely eljárását sérelmezték a **kérelmek elbírálása, ellátások, segélyek megállapítása és elosztása területén**. A beadványozók általában – konkrét diszkriminatív eljárás kifogásolása nélkül – utaltak a roma származásukból adódó, hivatali ügyintézés során tapasztalt hátrányokra. Mindez arra mutatott rá, hogy az „intézményes diszkrimináció” jelensége a roma nemzetiségű panaszosok esetében 2020-ban is megfigyelhető volt.

Konkrét visszasság **intézményes diszkriminációra** hivatkozva nem, vagy csak kivételesen állapítható meg. Egy olyan, egyenlőtlen bánásmódra utaló, de csak általánosságban tetten érhető eljárási formáról van szó ugyanis, amely a hatóságok, intézmények szervezeti kultúrájában is megjelenő társadalmi előítéletességgel, a roma lakosságot sújtó, kirekesztő szemlélettel függ össze. A megváltoztatása sokféle nehézségbe ütköző, komplex feladat. Az előítéletek csökkenését mindenképpen elősegítheti az érzékenyítő, antidiszkriminációs, ügyfélközpontú, szemléletformáló képzések szervezése, valamint minél több roma nemzetiségű munkatárs, szakember alkalmazása.

A megélhetési nehézségekhez, hátrányos szociális körülményekhez kapcsolódóan több, kifejezetten **lakhatási nehézséget, problémát kifogásoló beadvány** is érkezett. A saját tulajdonú ingatlant érintő panaszok mellett az önkormányzat és bérlő között fennálló lakásügyekben is kérték a biztoshelyettes közbenjárását. Jellemzően lakás, ház felújításához, illetve a felújítási költségek viseléséhez, önkormányzati bérlakás igényléséhez, kilakoltatás megelőzéséhez, lakhatási feltételek rendezéséhez, valamint önkormányzati bérlakások szerződésével, illetve lakáscseréjével összefüggésben kértek segítséget.

A biztos és helyettese az önkormányzat és a bérlő között létrejött polgári jogviszony vizsgálatára 2020-ban nem rendelkezett hatáskörrel, így az ilyen jellegű ügyekben csak azokat a szervezetet, intézményeket tudták megkeresni, amelyek feladatkörükből adódóan segítséget nyújthatnak a panaszosoknak. A biztoshelyettes ezért a beadványozók kiszolgáltatott helyzetére, a gyermekek jogaira figyelemmel, illetve a hajléktalanná válás megelőzése érdekében általános **tájékoztatást kért a települési önkormányzatoktól**, és felkérte őket arra, hogy saját hatáskörükben eljárva nyújtsanak méltányos segítséget az érintett panaszosoknak.

A korábbi években kialakított gyakorlatnak megfelelően a nemzetiségi biztoshelyettes a lakhatással és szociális nehézségekkel kapcsolatos ügyekben a települési és a nemzetiségi önkormányzat mellett szinte minden esetben **megkereste a családsegítő központokat**, jelezve

a beadványozók súlyos szociális nehézségeit, lakhatási krízishelyzetét és kérve, hogy a családgondozó az érintett családot szükség szerint személyesen is keresse fel. A jogszabályi keretek és a rendelkezésére álló helyi lehetőségek figyelembevételével arra kérte az érintett intézményeket, hogy a beadványozó életkörülményeinek pontos ismerete alapján nyújtsanak segítséget a panaszosnak és családjának a felmerült nehézségeik megoldásához, valamint súlyos lakhatási problémájuk átmeneti kezeléséhez és hosszabb távú rendezéséhez. A családsegítő központok munkatársai több esetben a biztoshelyettesi megkeresésből szereztek tudomást az érintett panaszosról, és ennek okán keresték fel személyesen is a beadványozót. A családsegítő központok együttműködése példaértékű volt, minden esetben megkeresték vagy felkeresték a panaszost, és tájékoztatást nyújtottak a biztoshelyettes számára az érintettek életkörülményeiről, a megtett és tervezett intézkedéseikről.

A nemzetiségi biztoshelyettesnek hatáskör hiányában nincs arra lehetősége, hogy közvetlen anyagi segítséget nyújtson a hozzá forduló rászorulóknak élethelyzetének, problémáinak rendezéséhez, ugyanakkor minden esetben részletesen tájékoztatta a beadványozókat az ügyükhöz kapcsolódó tudnivalókról, valamint azokról az illetékes szervekről, intézményekről, amelyek az ügy konkrét részleteinek ismeretében információt nyújthatnak a ténylegesen igénybe vehető támogatásokról, ellátási formákról és a rendelkezésre álló lehetőségekről. A biztoshelyettes fontosnak tartotta azt is, hogy felhívja a panaszosok figyelmét a hatóságokkal, intézményekkel, szervezetekkel történő együttműködés fontosságára az életkörülményeik javítása érdekében.

A lakhatási, szociális panaszügyekkel kapcsolatban külön kell megemlíteni a **szegregátumok** roma nemzetiségű lakosainak a problémáit: **a járvány és az annak kapcsán elrendelt veszélyhelyzet következtében a szegregált telepeken, mélyszegénységben élő lakosság különösen veszélyeztetett helyzetbe került.** Az egyébként is meglévő lakhatási gondok: a túlszűfoeltség, a komfort nélküli lakások, a folyóvíz és a fürdőszoba hiánya, a mindennapi élet higiénés problémái súlyos nehézségeket jelentettek a koronavírussal szembeni védekezés során. Az ivóvízhez való hozzájutás szűkössége – a felhalmozott tartozások miatt – több szegregátumban is problémát okozott, a járvány okán különösen súlyos helyzetekhez vezetett. Egyes településeken, ahol a települési önkormányzat a közkutak vízvételi lehetőségét rövid ideig ugyan, de korlátozta, a víz elzárását általában tagadták és a közkutak meghibásodásával, karbantartásával indokolták az átmeneti vízhiányt. A szegénység és a kiszolgáltatottság többnyire olyan mértékű volt a szegregált lakókörülmények között élő családok esetében, hogy az állami intézkedések és az egyéb segítségek legfeljebb csak enyhíteni tudták a járvány következtében súlyosbodott életkörülményeket.

Több jelzés utalt arra is, hogy az önkormányzatoknak és a különböző szervezeteknek nehézséget okozott a forrás- és az eszközhiány a vilá járvánnyal összefüggő problémák kezelése során, emiatt tovább erősödtek a területi és lakóhelyi egyenlőtlenségek, és a legkiszolgáltatottabb közösségek tagjai az ország számos pontján magukra maradtak.

Biztoshelyettesi esetjog

1. Az öt kiskorú unokáját nevelő roma származású panaszos beadványában megírta, hogy nyolcan élnek egy két és fél szobás családi házban és súlyos hátrányokkal küszködnek, ezért a biztoshelyettes segítségét kérte a gyermekeknek is megfelelő ingatlan megvételéhez vagy a jelenlegi lakóépület felújításához, kibővítéséhez. Jelezte, hogy a települési önkormányzat sok segítséget nyújtott számukra, élelmiszerrel, ruhával és tűzifával támogatta a családjukat. A polgármester minden esetben emberséges, segítőkész volt, a kezdetektől fogva számíthattak a támogatására.

A biztoshelyettes a család kiszolgáltatott helyzetére – a kiskorú gyermekek mindenek felett álló érdekeire – figyelemmel megkereste a panaszos lakóhelye szerint illetékes családsegítő központ

vezetőjét, a lakhatási ügyben pedig az érintett község polgármesterét. A polgármester tájékoztatása szerint az önkormányzatnak nem volt lehetősége szociális kölcsönt biztosítani vagy új ingatlan vásárlásához segítséget nyújtani a panaszosnak, ugyanakkor jelezte, hogy a család az önkormányzat, hatóságok, civil szervezet és magánszemélyek által mindeddig nyújtott széleskörű összefogására a továbbiakban is számíthat. A családsegítő központ pedig a szociális segítő tevékenység biztosítása mellett információnyújtással, ügyintézésben való segítségnyújtással és adományok közvetítésével segítette a – velük együttműködő – családot.

2. A biztoshelyettes a sajtóból értesült egy Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei települési önkormányzat képviselő-testületének hulladékszállítással kapcsolatos rendelkezéséről, amelynek értelmében a lakosság bevonása és tájékoztatása nélkül, átmeneti intézkedéseket mellőzve a korábban kihelyezett, közös használatú konténereket elszállították, ezzel – más szemétyűjtési lehetőséget nem biztosítva – **megszüntették a szegregátumokban a szemétyűjtő helyeket.** A biztoshelyettes áttekintette a kialakult szemétszállítási krízishelyzetet, és megállapította, hogy az érintett település szegregátumainak hulladékszállítási problémája több mint tíz éve fennáll. A **helyszínen élők jogi problémákkal küszködnek, ingatlanjaik jogi státusza, illetve jogcímük rendezetlensége okán nem jogosultak hulladékszállítási szerződést kötni.** Az évek során több kísérlet született a hulladék megfelelő elszállítása érdekében: az önkormányzat gyűjtőkonténereket szállított ki, ezek azonban pár nap alatt megteltek: olyan háztartásokból is került oda hulladék, amelyek nem fizettek szemétszállítási díjat vagy nem vásároltak szeméttárolót. Így a konténeren kívül elhelyezett szeméthalmazok a rácsálókat is vonzották, a rossz higiéniai körülmények miatt pedig a hepatitis A-vírus is megjelent a telepen. A biztoshelyettes az ügy kapcsán rögzítette, hogy az adott témát folyamatosan figyelemmel kíséri, és amennyiben indokolt vizsgálat indítását kezdeményezi.

3. Egy kelet-magyarországi megyei jogú városból érkezett konkrét panaszban a beadványozó azt kifogásolta, hogy uniós finanszírozású telep-rehabilitációs projekt keretében az egyik szegregátumból egy másikba költöztették át. A konkrét panasz mellett **a telep-rehabilitációs projekt megvalósításának kérdésével** több sajtóhír is foglalkozott. Szintén a sajtóból lehetett értesülni arról, hogy az egyik szegregátumban 2020. október elején **öt családnak,** összesen 17 lakónak, köztük gyermekeknek a felhalmozódott tartozások miatt el kellett hagyniuk a lakásukat. Az érintett családoknak a járványhelyzet idején, a hideg, esős idő beálltával, a téli kilakoltatási moratórium előtt történő **kilakoltatása** a roma lakosok körében nagy felháborodást váltott ki.

Az ügygel összefüggésben a **biztoshelyettes soron kívül tájékozódott,** megkeresve a település polgármesterét, a roma nemzetiségi önkormányzat elnökét és a társadalmi felzárkózásért felelős helyettes államtitkárt. **Helyszíni vizsgálat** keretében 2020. november elején személyesen is felkereste a települést, találkozott a város polgármesterével, alpolgármesterével, a polgármesteri hivatal munkatársaival. Egyeztetett a roma nemzetiségi önkormányzat elnökével és elnökhelyettesével. A roma nemzetiségi önkormányzati vezetők kíséretében felkereste az érintett szegregátumokat is, itt lehetősége nyílt arra, hogy a telepeken élő családokkal beszélgetve közvetlenül tájékozódjon legfontosabb problémáikról, különös tekintettel a járványügyi helyzetre.

A vizsgálat jelen beszámoló készítésének idején még folyamatban van, 2021-ben várható a befejezése. Eredménynek tekinthető azonban, hogy a társadalmi felzárkózásért felelős helyettes államtitkár és a biztoshelyettes közvetítésével, valamint a települési és a nemzetiségi önkormányzat, illetve az érintett családok együttműködésével **sikerült a november eleji kilakoltatásokat megelőzni, megakadályozni.**

Közfoglalkoztatási, foglalkoztatási ügyek

2020-ban a **járványügyi és veszélyhelyzet következményeként** a munkavállalók jelentős részének súlyos problémákkal kellett szembenézniük, a **munkáltatók számos foglalkoztatási szektorban leépítésekre kényszerültek**. Kezdetektől látható volt, hogy a **halmozottan hátrányos helyzetű, roma nemzetiségű munkavállalókat a foglalkoztatási nehézségek különösen súlyosan érintik**. Az elsődleges munkaerő-piacon elvesztett munkahelyek mellett, a feketegazdaságban dolgozók és alkalmi munkavállalók lehetőségei is beszűkültek, számos család került – pénzügyi tartalékok híján – megoldhatatlan anyagi helyzetbe. A kialakult súlyos foglalkoztatási nehézségeket a többi nemzetiségi közösség képviselője is jelezte.

A foglalkoztatási panaszok a munkaviszony megszűnését, a munkavállalási lehetőségek hiányát, valamint a munkaviszonyt érintő munkáltatói intézkedéseket kifogásolták, az érintettek szinte minden esetben jelezték, hogy a munkaerő-piacról való kiszorulásuk miatt súlyos megélhetési és lakhatási problémáik vannak. Az **eljárási, hatásköri szabályok értelmében** azonban a biztos és a nemzetiségi biztoshelyettes a hagyományos munkaviszonnyal, a közszolgálati és a szolgálati jogviszonyokkal összefüggésben felmerült érdek-, illetve jogi konfliktusokat nem vizsgálhatja. A hatásköri korlátok tiszteletben tartása mellett a foglalkoztatási ügyekben a korábbi gyakorlatnak megfelelően 2020-ban is zajlott az érintettek részletes tájékoztatása az igénybe vehető, jogi segítségnyújtást végző szervezetekről, intézményekről, valamint a munkavállalók közötti jogviták rendezésének lehetőségeiről.

Biztoshelyettesi esetjog

1. A panaszos a veszélyhelyzet ideje alatt takarítói munkakörben dolgozott egy egészségügyi intézményben; beadványában azt kifogásolta, hogy munkaviszonyát a munkáltatója a próbaidő alatt felmondta. Azt is sérelmezte, hogy a súlyos járványhelyzetben szükség volt a munkájára, ezt követően mégis elbocsájtották. Segítséget és tanácsot kért a további foglalkoztatásához is. Úgy vélte, hogy a munkaviszonyával kapcsolatos eljárás során a roma származása miatt érte hátrányos megkülönböztetés. Levele szerint az illetékes jogi segítségnyújtó szolgálattal már felvette a kapcsolatot, ügyvéd azonban még nem vállalta el jogi képviseletét. A biztoshelyettes a panaszost tájékoztatta a hatásköri rendelkezések mellett az EBH és a Jogpontok Hálózat elérhetőségéről. Munkahelykeresés céljából a panaszos figyelmébe ajánlotta az illetékes járási hivatal foglalkoztatási osztályát, ahol informálhatják a régióban elérhető munkahelyekről, valamint a közfoglalkoztatási és képzési lehetőségekről.

Hivatásos szolgálati viszonyal összefüggő ügyben két panaszos is fordult a biztoshelyetteshez, roma származásuk miatti diszkriminációt sérelmezve.

2. Az egyik panaszos hivatásos szolgálati viszonyát a próbaidő végén megszüntették, indokként a csapatszolgálati képzésre és a csoportba való beilleszkedési nehézségeire hivatkoztak. A panaszos szerint azonban az egy év próbaidő alatt folyamatosan megalázták, és roma származása miatt kritizálták. A biztoshelyettes tájékoztatta a panaszost, hogy a próbaidő alatt a rendvédelmi feladatokat ellátó szervek hivatásos állományának szolgálati jogviszonyáról szóló törvény bármelyik fél számára lehetővé teszi a szolgálati viszony indokolás nélküli, azonnali hatályú megszüntetését. Továbbá külön is rendelkezik arról, hogy ha – a próbaidő lejártá előtt – az állományilletékes parancsnok elutasítja a hivatásos állomány tagjának a véglegesítését, a szolgálati viszonyt azonnali hatállyal meg kell szüntetni. A szolgálati parancs tartalmazta, hogy az abban foglaltak ellen az érintett szolgálati panasszal élhet.

3. A másik panaszos megírta, hogy **hivatásos szolgálati viszonyban dolgozik**, de – **roma származása miatt** – egyre több nehézséggel kell szembenéznie. Kollégái **rossz hírért keltik, valótlan és megalázó dolgokat állítanak** a parancsnokaival való szexuális kapcsolatáról. A jelenlétében sokszor tesznek a romákra nézve sértő megjegyzéseket. A panaszos azonban nem mert a vezetőséghez fordulni, mert attól tartott, hogy akkor még több atrocitás éri. A rendvédelmi feladatokat ellátó szervek hivatásos állományának szolgálati jogviszonyáról szóló törvény rögzíti az egyenlő bánásmód követelménye megtartásának kötelezettségét. Az egyenlő bánásmód törvény értelmében az egyenlő bánásmód követelményét a rendvédelmi szervek jogviszonyaik létesítésekor és azok fennállása alatt, eljárásaik és intézkedéseik során kötelesek megtartani. A biztoshelyettes mindkét panaszos figyelmét felhívta arra, hogy az egyenlő bánásmód követelménye megsértésének a szolgálati viszonyukkal összefüggésben felmerülő gyanúja esetén panaszukkal az akkor még önállóan működő EBH-hoz fordulhatnak.

A **közfoglalkoztatásba való bekerülés nehézségei**, illetve a rövid ideig történő alkalmazás miatt több panasz is érkezett. A biztos és a biztoshelyettes hatásköre kiterjed a közfoglalkoztatási panaszok bizonyos típusára – tekintettel arra, hogy a közfoglalkoztatási jogviszony specifikus, hatósági, közhatalmi elemekkel bővített, nem a mellérendeltségen, illetve önkéntes szerződésükön alapuló jogviszony, amelynek során a közfoglalkoztatott a szokottnál kiszolgáltatottabb helyzetbe is kerülhet. Szigorúan a foglalkoztatáspolitikával, így különösen a közfoglalkoztatási rendszer hatékonyságával, illetve pénzügyi-gazdasági célszerűségével összefüggő kérdések azonban nem vizsgálhatók.

Biztoshelyettesi esetjog

4. A Belügyminisztérium (BM) intézkedését kifogásoló, közfoglalkoztatással összefüggő panaszügyek lezárása megtörtént 2020-ban. A beadványozók azt kifogásolták, hogy 2019-ben azok a települések, amelyek adóerő-képessége a 110.000 Ft/fő mértéket és lakosság száma a 700 főt meghaladta, közfoglalkoztatási támogatásban nem részesülhettek. A panaszosok szerint a belügyminiszteri döntés alapján az érintett településeken a közfoglalkoztató személyétől függetlenül nem lehetett közfoglalkoztatási programot indítani, így sem az önkormányzat, sem pedig más közfoglalkoztató nem valósíthatott meg programot. A BM intézkedése 15 megyében összesen 36 települést érintett. A beadványozók egybehangzóan kiemelték: a döntés háttérében az állhatott, hogy az adóerő-képességük alapján az érintett települések „gazdagnak” voltak tekinthetők, függetlenül attól, hogy különösen a roma származású közfoglalkoztatottak az alkalmazásuk megszűnését követően nehezen vagy egyáltalán nem tudtak elhelyezkedni az elsődleges munkaerőpiacon, ezért jövedelem nélkül maradtak.

A 2019. évi közfoglalkoztatásból kivont települések ügyében a biztoshelyettes elsőként a Belügyminisztériumtól kért tájékoztatást, majd a gyakorlati tapasztalatok részletesebb megismerése érdekében megkeresett néhány, állami foglalkoztatási szervként eljáró járási hivatalt is. A BM válaszával szerint az érintett településeken található közfoglalkoztatók, támogatás nélkül ugyan, de indíthatnak közfoglalkoztatási programot, így kezelve a helyi foglalkoztatási problémákat. Ezt a biztoshelyettes különösen fontosnak tartotta a roma nemzetiségű lakosok foglalkoztatási problémái okán. Álláspontja szerint még **egy gazdaságilag észszerű döntés sem eredményezheti azt, hogy azok a hátrányos helyzetű – nagy számban roma – személyek, akik az elsődleges munkaerő-piacon nem tudnak elhelyezkedni, véglegesen kiszoruljanak a közfoglalkoztatásból**, és ezáltal az életkörülményeik még jobban ellehetetlenüljenek.

A BM válaszával ellenére a járási hivatalok leveleiből az derült ki, hogy a belügyminiszteri döntés és az abból következő intézkedéseket tartalmazó belügyminisztériumi levelek nem voltak egyértelműek. Nem volt világos, hogy a jelzett települések közfoglalkoztatási tilalom alá

estek-e, azaz egyetlen közfoglalkoztató sem indíthatott 2019-ben programot, vagy a döntés azt jelentette-e, hogy az érintett települések saját forrásból, állami támogatás nélkül szervezhettek volna közfoglalkoztatási programokat.

A beérkezett válaszok és a rendelkezésre álló információk alapján a biztoshelyettes 2020 első negyedében rövid elvi állásfoglalás kiadását tervezte, az időközben kialakult járványügyi helyzet és az ahhoz kapcsolódó kormányzati intézkedések miatt azonban okafogyottá váltak a panaszok, így a tervezett anyag elkészítése is. A közfoglalkoztatással összefüggő egyes kérdésekről szóló határozatban a Kormány megerősítette azt a szándékát, miszerint a Gazdaságvédelmi Akcióterv keretében annyi munkahelyet hoz létre, amennyi a koronavírus-világjárvány következtében megszűnik. **A kormányhatározat rögzítette, hogy mindenki számára, aki ezt igényli, a közfoglalkoztatás keretében munkalehetőséget biztosít.**

Mindezekre figyelemmel a biztoshelyettes részletes tájékoztató levéllel zárta le a panaszügyeket. **A normavilágosság követelményének érvényesítésére való utalás mellett a BM-et felhívta arra, hogy a hasonló típusú, a helyi közfoglalkoztatási programok szervezését, támogatását, a közfoglalkoztatottak sorsát közvetlenül is érintő belügyminiszteri döntéseket, utasításokat tartalmazó levelek esetében törekedjenek a különböző időpontokban, de hasonló tárgyban kiküldött dokumentumok közötti tartalmi ellentmondások elkerülésére.** Javasolta továbbá a levelek egyértelmű és világos, valamint a hatályos jogszabályokkal összhangban álló megfogalmazását, a jogbiztonság követelményének következetes érvényesítése érdekében.

Kegyeleti, temetői ügyek

Speciális helyet foglalnak el a nemzetiségi biztoshelyettesi gyakorlatban a temetkezéssel, temetőikkel, illetve a kegyeleti joggal kapcsolatos ügyek. Számuk ugyan csekély, a beérkezett panaszok azonban több esetben is jelentős problémákra mutattak rá. 2020-ban e tárgyban két ügyben zárult a vizsgálat. **A zsámbéki Sváb Öregtemető (Neufriedhof) nemzetiségi kulturális értékeinek megőrzésével kapcsolatban 1/2020. sz. elvi állásfoglalást adott ki a biztoshelyettes. Egy Nógrád megyei roma nemzetiségű családot érintő temetkezési ügyben pedig közös jelentés készült.**

A zsámbéki Sváb Öregtemetőt érintő eljárás előtérbe hozta a temetők, temetkezési helyek különleges jelentőségét a nemzetiségi származású személyek identitásának megőrzésében, a nemzetiségi kulturális, történeti, vallási hagyományok, épített és tárgyi emlékek továbbörökítésében. A temető sírhelyeit, a fenntartás nehézségeit érintő állásfoglalás felhívta a figyelmet **a magyarországi német nemzetiség történelmi és néprajzi örökségének, kulturális tárgyi emlékeinek a megővésére, világossá téve azt is, hogy a Magyarországon élő nemzetiségek kulturális jogához tartozó nemzetiségi temetők megőrzése közös felelősségvállalást és együttműködést igényel.** A temetők védelme a helyi lakosság, az önkormányzatok, a nemzetiségi közösségek és képviselőik, a temetők tulajdonosainak, fenntartóinak, valamint a magyar állam illetékes szerveinek közreműködése nélkül megoldhatatlan.

A biztoshelyettes kezdeményezte a zsámbéki temetők nemzetiségi építészeti és tárgyi örökségének szakszerű feltárását, felmérését, továbbá adatbázis elkészítésére tett javaslatot, amely a magyarországi nemzetiségi temetők, a nemzetiségi közösségek szempontjából jelentős sírhelyek, sírjelek adatait tartalmazza, mindenki számára hozzáférhető formában. Szakmai konzultációk szervezését is kezdeményezte a témában a nemzetiségi közösségek működő, lezárt temetőinek, valamint az enyészet által fenyegetett, megőrzésre érdemes sírhelyeinek megmentése érdekében. Az Országgyűlés Magyarországi nemzetiségek bizottsága egyetértett

a biztoshelyettes állásfoglalásában tett javaslatokkal és vállalta, hogy kezdeményezi a szükséges intézkedések megtételét a felvetett problémák megoldása érdekében.

A biztoshelyettes időközben értesült a magyarországi német közösség temetőkulturáját bemutató kutatásról és tanulmányról, **amely a Magyarországon található német történeti temetők főbb jellemzőiről, valamint feldolgozottságuk aktuális állapotáról nyújt részletes áttekintést.** Az elvi állásfoglalás és más nemzetiségi közösségek temetőkulturáját is bemutató tematikus írások a REGIO című folyóiratban jelentek meg 2020 végén. A szakadati német közösség képviselője tájékoztatta a biztoshelyettest, hogy az elvi állásfoglalásban bemutatott jó gyakorlat tovább bővült: a példaértékű **szakadati sírkereső a temető jelenleg még fellelhető összes sírjára kiterjed,** a sírok nyilvántartása a nyilvánosság számára – magyar és német nyelven is – elérhető.

A temető mint nemzetiségi kulturális örökség ügye mellett a biztoshelyettes kegyeleti jogot érintő panaszokat is vizsgált. A hozzátartozók kegyeleti joga az emberi méltósághoz való jogból fakad, amelyet minden eljáró szervnek és szolgáltatónak kötelessége tiszteletben tartani. Az Alkotmánybíróság értelmezése szerint a kegyeleti jog az emberi méltósághoz való joggal szoros összefüggésben álló, abból levezethető speciális részjogosítvány. Az emberi méltóság egykori meglétéhez kapcsolódó védelmi igényt foglalja magában, amely az elhunyt személyt az emberi nemhez való tartozás alapján illeti meg, és amely az élete során megszerzett erkölcsi, személyes és társadalmi megítélésének védelmét biztosítja. **A kegyeleti jog az emberi méltósághoz való jog részeként érvényesül, a méltósághoz való jog részleges továbbélését jelenti a halál bekövetkezése után.** Alanyai végső soron az elhunyt hozzátartozói.

AJB-1376/2020. Egy roma nemzetiségű személy kegyeleti jogának megsértése nyomán fordult a Hivatalhoz. A biztos és a biztoshelyettes közös jelentésében megállapította, hogy a temetés előkészítésének aggályos módja, a településen alkalmazott gyakorlat a jogállamiság elvéből fakadó tisztességes eljáráshoz fűződő joggal, továbbá az emberi méltósághoz való joggal, valamint a kegyeleti joggal kapcsolatban visszaállítást eredményezett.

A települési önkormányzat kimentési bizonyítása nem volt sikeres, az elhunyt személy családtagjainak sérült az egyenlő bánásmódhoz való joga, a konkrét ügyben a temetkezési eljárás előkészítése, a polgármester intézkedése sértette az egyenlő bánásmód követelményét, ami nemzetiségi származáson alapuló közvetlen diszkriminációt eredményezett. A vizsgálat eredményeként a települési önkormányzat képviselő-testülete új önkormányzati rendeletet fogadott el a temetőkre és a temetkezés rendjére vonatkozóan: meghatározta és egyértelműen rögzítette a sírhelyek kijelölésének fő szabályait és rendjét is, így biztosítva a törvényes működés kereteit és gyakorlati megvalósítását.

Egyéb ügyek (nyugdíjügyek, postai, pénzügyi, végrehajtási eljárással, hadigondozással kapcsolatos ügyek)

2020-ban, az elmúlt évekhez hasonlóan, **több olyan beadvány is érkezett, amelyek árnyalják a biztoshelyettesi munka összképét, de tartalmuk alapján nem rendelhető hozzá egyik jellemző ügycsoporthoz sem.** Számos **egyedi jellegű, egy-egy konkrét esetben megjelenő panaszügyben** is kértek segítséget a biztoshelyettestől: többek között érkeztek csapadékvíz elvezetési problémákkal, hagyatéki eljárásban felmerült adatvédelmi szabályozást érintő kérdésekkel, okiratszerkesztést érintő eljárással, kiskorú gyermek részére kirendelt eseti gyámmal és ezáltal a panaszos törvényes képviselői jogosultságának korlátozásával összefüggő beadványok.

A hatáskör hiányában vagy más szervnél, hatóságnál is folyamatban lévő beadványok ügyében a biztoshelyettesnek nem volt lehetősége eljárni. Több ügyben bírósági eljárásra vagy döntésre hivatkozott a panaszos. A biztoshelyettes ilyen esetekben egyértelműen felhívja a beadványozó figyelmét a vonatkozó hatásköri szabályokra, amelyek kizárják a vizsgálat lehetőségét minden olyan ügyben, amelyben bírósági vagy ügyészségi eljárás indult vagy döntés született. Egyidejűleg a biztoshelyettes – ilyen esetekben is – részletes és általános jellegű tájékoztatást nyújt a szabályozási háttérrel, valamint a panaszos rendelkezésére álló egyéb jogi lehetőségekről.

Biztoshelyettesi esetjog

1. Egy roma nemzetiségű beadványozó édesanyja nyugdíjából történő levonások miatt fordult a Hivatalhoz, és sérelmezte, hogy nehéz anyagi körülményeik ellenére a hatóságoknál elutasításban részesültek, érdemi segítséget nem kaptak. A biztoshelyettes a hatáskör tisztázása és a panasz pontosítása érdekében hiánypótlási felhívást küldött a panaszosnak, aki annak határidőn túl sem tett eleget. Tekintettel arra, hogy a panaszos külső segítség nélkül mégsem tudta megoldani a problémáját, ezért ugyanabban az ügyben jóval később ismételtén kérte a biztoshelyettes közreműködését, ebben az esetben azonban már minden információt és adatot is megküldött. A vizsgálat jelenleg folyamatban van, 2021-ben zárul.

2. Egy másik, szintén nyugdíjjal összefüggő ügyben a biztoshelyettes – alapjogi visszasság gyanújának felmerülésére figyelemmel – vizsgálatot indított egy roma nemzetiségű személy özvegyi nyugdíj elbírásának elhúzódása miatt. A vizsgálat eredményeként a biztos és a biztoshelyettes közös jelentést adott ki, amelyben felkérték a Magyar Államkincstár Nyugdíjfolyósító Igazgatóságát, hogy a korábbi intézkedést követően, ismételtén hívja fel a hatóság munkatársainak figyelmét a közigazgatási hatósági eljárás garanciális alapelveinek megfelelő ügyintézésre, illetve az általános közigazgatási rendtartásról szóló törvény által előírt ügyintézési határidők betartására.

3. A Magyarországi Németek Országos Önkormányzata a posta eljárását kifogásolta. A beadvány értelmében egy magánszemély a magyarországi németek egyik hetilapjának következő évi díját szerette volna befizetni, amikor a postai alkalmazott a csekket elkülönítetten kezelte, elkérte a befizető személyazonosítására alkalmas adatait, és rögzítette azokat a számítógépes nyilvántartásban. A panaszos sérelmezte, hogy az adatrögzítésre és az eljárásra vonatkozó kérdésekre nem hangzott el érdemi válasz az ügyintézőtől. Figyelemmel arra, hogy a panasz a személyes adatok és személyes adatok különleges kategóriájának a kezelését, valamint az egyenlő bánásmód követelményének érvényesülését is érintő kérdéseket vetett fel, a biztoshelyettes részletes tájékoztatást kért a Magyar Posta Zrt. vezérigazgatójától. A vizsgálat még folyamatban van.

4. Egyedinek mondható, de a gyűlöletbeszéddel foglalkozó ügycsoporthoz is kapcsolódó az a beadvány, amely egy közösségi oldal automatikus fordítási szolgáltatását kifogásolta. A panasz szerint egy közösségi oldal automatikus fordító funkciója a német nyelvű szöveg magyarra fordításakor egyes német kifejezéseket téves, valamint gyalázkodó és megbotránkoztató tartalmú, továbbá a német közösség elleni gyűlölet keltésére alkalmas magyar szövegre fordította. A biztoshelyettes áttekintette a különböző közösségi oldalakat, illetve az egyéb nemzetközi technológiai cégek gyakorlatát az automatikus fordítási szolgáltatásaik működésével kapcsolatban. Valószínűsíthető volt, hogy a konkrét esetben a hibás fordítás emberi beavatkozás és a közösség elleni gyűlöletkeltés szándéka nélkül készült. A panaszost a biztoshelyettes arról tájékoztatta, hogy a szándékosság hiánya nem mentesíti az

érintett közösségi oldalt azon felelőssége alól, hogy az ott készített és így közzétett szövegek ne tartalmazzanak olyan kifejezéseket, amelyek mások emberi méltóságát sérthetik, vagy nemzetiségi, etnikai származás alapján történő gyűlöletkeltésre alkalmasak lehetnek. Erre figyelemmel azt javasolta a panaszosnak, hogy hasonló esetben tegyen közvetlen bejelentést a szolgáltató vagy az illetékes hatóság felé.

5. A korábbi évekhez hasonlóan 2020-ban is érkezett jelzáloghittel és fennmaradó tartozással kapcsolatos **végrehajtási eljárást érintő beadvány**, amelyben a roma nemzetiségű panaszos – egy követeléskezelő cég eljárását sérelmezve – úgy vélte, hogy nemzetiségi származására tekintettel a cég munkatársai nem nyújtottak segítséget a családjának, az ingatlan elárverezését kitérték. A panaszos attól tartott, hogy a koronavírus-járvány és a téli hideg időszakában hajléktalanná válik a családja. A kialakult gyakorlat szerint a biztoshelyettes a panasz hátterének teljesebb körű megismerése és a beadványozó által sérelmezettek tisztázása érdekében megkereste az érintett önálló bírósági végrehajtót, egyúttal a panaszost részletesen tájékoztatta a benyújtható kérelmekről, többek között a végrehajtás alapjául szolgáló követelések teljesítésére, különösen az ingatlan elhagyására vonatkozóan. Az eljárás jelenleg folyamatban van.

6. A 2019 végén, a Békés megyei „**málenkij robotot**” **elszenvedő személyek és hozzátartozóik hadigondozásával kapcsolatban indított vizsgálat** 2020-ban folytatódott. A hetven, német nemzetiségű személy hadigondozását érintő ügyben a biztoshelyettes részletes tájékoztatást kért a sérelmezett eljárásokban másodfokon eljáró kormányhivatal vezetőjétől. Megkereste a Magyarországi Németek Országos Önkormányzatának elnökét, informálta a beérkezett panaszokról, tájékoztatást kért a panaszügyekhez hasonló hadigondozotti, valamint más jellegű ellátások, kárpótlások igénylésére, megállapítására, illetőleg azok elutasítására vonatkozó tapasztalataikról, megtett intézkedéseikről, esetleges javaslataikról. A beérkezett válaszok feldolgozása és a vizsgálat folyamatban van.

Büntetőeljárési és szabálysértési ügyek

A **járványhelyzet mind a büntető-, mind a szabálysértési eljárásokban jelentős és többszintű jogszabályi változásokat eredményezett**. A veszélyhelyzet megszűnésével összefüggő átmeneti szabályokról és a járványügyi készületségről szóló törvény tartalmazza a – korábbiaktól eltérő – főbb szabályokat. A jogalkotó **a büntetőeljárásban törekedett a telekommunikációs eszközök használatának előtérbe helyezésére, az elektronikus kapcsolattartás elősegítésére**, járványügyi okból a nyomozás határidejének meghosszabbítására, az eljárási cselekmények elhalasztására vagy az eljárás felfüggesztésére. A törvény a jogorvoslati kérelmek benyújtására nyitva álló határidőket is meghosszabbítja.

A **szabálysértési hatóságokra, elsősorban a rendőrségre nagy terhet ró** a járványhelyzettel összefüggő új szabálysértések bevezetése, a fertőzőség vagy annak gyanúja miatt elrendelt járványügyi elkülönítés, megfigyelés, zárlat vagy ellenőrzés szabályainak megszegésével elkövetett „**járványügyi szabályszegés**” **bűncselekményének szabálysértéssé minősítése**. Az eljárások elhúzódása közvetlenül, jellemzően **hátrányosan érinti a büntetőeljárás – különösen a személyi szabadságot érintő kényszerintézkedések – hatálya alatt álló terheltek jogait**, ugyanakkor **a járványügyi helyzetre figyelemmel a törvény úgy rendelkezik, hogy a hatvanötödik életévüket betöltött személyek különleges bánásmódot igénylő személynek minősülnek**, ami megkönnyítheti a jogérvényesítésüket.

A **büntetőeljárási ügyekben** az előző évekhez hasonlóan 2020-ban is mind a **terheltek** (gyanúsítottak, vádlottak, elítéltek), mind a **sértettek** részéről érkeztek panaszok a biztoshelyetteshez. A **gyanúsítottak, a vádlottak, illetve törvényes képviselőik** ebben az

évben is a személyi szabadságukat korlátozó kényszerintézkedést (letartóztatást), valamint a nyomozó hatóság eljárását (mulasztását), elfogultságát sérelmezték.

A **letartóztatás elrendeléséről, meghosszabbításáról**, illetve megszüntetéséről a **bíróság dönt**, a biztoshelyettes hatáskör hiányában ilyen ügyeket nem vizsgálhat, a kialakult gyakorlat szerint erről a panaszosokat – a terhelti jogok és a jogorvoslati lehetőségek ismertetése mellett – részletesen tájékoztatja. Ahogyan arról is, hogy a **nyomozás felett az ügyészség látja el a törvényességi felügyeletet**. Az ügyészség eljárásának, döntéseinek a vizsgálatára szintén nem terjed ki a biztoshelyettes hatásköre.

Az előző évekhez hasonlóan több elítélt is sérelmezte az ügyében hozott bírói ítéleteket, a velük szemben lefolytatott büntetőeljárás során tapasztalt elfogultságot. A biztoshelyettes – hatáskörének hiányában – tájékoztatta a panaszosokat a rendelkezésükre álló rendkívüli jogorvoslati lehetőségek, így például a perújítás, felülvizsgálat feltételeiről. A biztoshelyettes a hozzá érkező ügyekben kiemelt figyelmet fordít **a gyermekek jogainak védelmére**.

Biztoshelyettesi esetjog

1. Hatásköre hiányában is részletesen tájékoztatta ezért a biztoshelyettes a fiatalkorúakra vonatkozó speciális eljárási szabályokról azt az édesapát, aki sérelmezte, hogy 16 éves fiával szemben büntetőeljárást indítottak és javítóintézetben helyezték el. Fiatalkorú letartóztatása csak akkor rendelhető el, ha az a bűncselekmény különös tárgyi súlya folytán szükséges. A bíróság – a fiatalkorú személyiségére és a bűncselekmény jellegére tekintettel – dönt a letartóztatás végrehajtási helyéről (javítóintézet vagy fiatalkorúak bv. intézete), az eljárásban védő részvétele kötelező. A szülő mint a terhelt törvényes képviselője a büntetőeljárásban segítőként vesz részt: jelenléti, észrevételezési, felvilágosítás-kérési, indítványtételi, ügyirat-megismerési, jogorvoslati jogára a védő jogai irányadók. A tizennyolcadik életévét be nem töltött terhelt jogai gyakorlásának, kötelezettségei teljesítésének elősegítése érdekében a különleges bánásmód biztosítására vonatkozó egyes szabályokat az eljáró szervnek kötelessége megfelelően alkalmazni.

2. Egy másik ügyben az édesanya sérelmezte, hogy a 14 év alatti fiával szemben folytatott büntetőeljárásokról csak a családsegítőtől értesült, a rendőrség őt mint törvényes képviselőt nem tájékoztatta. A panaszos gyermekének az iskolában tanúsított magatartása miatt – az iskola igazgatóhelyettese és tanárai által tett feljelentések alapján – a rendőrség garázdaság, illetve becsületsértés miatt nyomozást indított a gyermekkorú fiával szemben. A biztoshelyettes leszögezte, hogy a büntetőeljárásról szóló törvény szerint a nyomozó hatóságnak a feljelentést el kell utasítania, ha a rendelkezésére álló adatokból kitűnik, hogy az elkövető gyermekkorú, és felhívta a nyomozó hatóság vezetőjének a figyelmét a büntetőeljárás garanciális szabályainak a betartására.

A büntetőeljárásban a bűncselekmény **sértettjeként** részt vevő panaszosok vagy hozzátartozóik leggyakrabban a feljelentésük elutasítását, a nyomozás megszüntetését, az emiatt tett panaszuk elutasítását, az eljáró szervek elfogultságát sérelmezték. Az ilyen panaszokat az ügyészség jogosult elbírálni, ezért a biztoshelyettes – hatáskör hiányában – a sértetteket megillető jogosultságokról, továbbá az életkoruk vagy szellemi, fizikai állapotuk alapján különleges bánásmódot igénylő személyekre vonatkozó speciális szabályokról tájékoztatja a panaszosokat.

Biztoshelyettesi esetjog

3. Egy panaszos kifogásolta, hogy a rendőrség – a sérelmére elkövetett súlyos testi sértés miatt indult büntetőeljárásban – 100.000 Ft **rendbírsággal sújtotta**, mert az elkövetővel való

szembesítéséről engedély nélkül eltávozott. Hiába tett panaszt a szembesítés során tapasztalt rendőri elfogultságra, a rendbírság kiszabása (illetve annak magas összege) miatti panaszát a járási ügyészség elutasította. A biztoshelyettes tájékoztatta a panaszost, hogy a rendbírsággal sújtott személy kérelmet nyújthat be a rendbírság megfizetésének – különös méltánylást érdemlő okból történő – mérséklésére vagy elengedésére. Arra is felhívta a panaszos figyelmét, hogy a hozzátartozók közötti erőszak miatt alkalmazható, távoltartásról szóló **törvény lehetővé teszi** a bántalmazó hozzátartozóval szemben megelőző **távoltartás elrendelését**, az eljárást a bántalmazott is kezdeményezheti.

4. Egy panaszos sérelmezte, hogy a **helyi rendőrkapitányságra való előállítását** követően a rendőrök bántalmazták, miközben származása miatt szidalmazták. Őrizetbe vételét követően átszállították egy megyei rendőr-főkapitányság fogdjárára, ahol a befogadását megelőző orvosi vizsgálata során rendőri bántalmazást panaszolt, a sérüléseiről ugyanakkor – a vonatkozó jogszabály kötelező előírása ellenére – látélet nem készült. **A biztoshelyettes felhívta az országos rendőrfőkapitány figyelmét a látélet készítésének kiemelt jelentőségére.** Az ügyben – bántalmazás hivatalos eljárásban gyanúja miatt – büntetőeljárás indult, amit a nyomozó ügyészség megszüntetett, mert a rendelkezésre álló adatok, illetve bizonyítási eszközök alapján nem lehetett megállapítani a bűncselekmény elkövetését. A határozat ellen a sértett nem élt panasszal. A biztoshelyettes ismételten leszögezte, hogy a fogva tartott panaszosok különösen kiszolgáltatott helyzetére tekintettel mindig kiemelt figyelmet kell fordítani a hatóság tagja általi bántalmazás gyanújára utaló panaszok alapos kivizsgálására.

A biztoshelyettes **szabálysértési eljárásokat** érintő panaszügyekben is folytatott vizsgálatot, hatásköre hiányában pedig részletesen tájékoztatta a panaszosokat a jogorvoslati lehetőségeikről, többek között arról, hogy a szabálysértési hatóság döntésének felülvizsgálatára – kifogás előterjesztése esetén – a bíróság jogosult. A szabálysértési hatóság által kiszabott pénzbírságot több panaszos is sérelmezte, amit – megfelelő jövedelem hiányában – nem tudtak kifizetni, közérdekű munka végzésére pedig egészségi (pszichés) állapotuk miatt nem voltak alkalmasak. A biztoshelyettes tájékoztatta a panaszosokat arról, hogy **a meg nem fizetett pénzbírságot mely esetekben nem lehet szabálysértési elzárásra átválttatni** (ha például az eljárás alá vont a fogyatékos személyek jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról szóló törvényben meghatározott fogyatékos személy). Jelezte emellett azt is, hogy a bíróság – kérelemre, egészségi, családi vagy más fontos okból – a szabálysértési elzárás végrehajtását egy alkalommal legfeljebb hat hónappal elhalaszthatja.

Biztoshelyettesi esetjog

5. Egy panaszos azt kifogásolta, hogy **a sérelmére elkövetett bűncselekmény** – betörték a háza udvarára, és származására is tekintettel fenyegették a családját – **miatt indított eljárás eredményéről nincs tudomása.** A biztoshelyettes – a rendőrség megkeresését követően – megállapította, hogy a magánlaksértés vétsége miatt folytatott nyomozást bűncselekmény hiányában megszüntették, és az iratokat megküldték a szabálysértési hatóságnak. A hatóság tanúként hallgatta meg a panaszost, majd az iratokat felterjesztette a magánlaksértés szabálysértésének elbírálására hatáskörrel rendelkező bírósághoz. A bíróság tárgyaláson kívül hozott jogerős végzésében az eljárást megszüntette, mert megállapította, hogy az eljárás alá vont személy nem követett el szabálysértést, ugyanis a nyitott kapun keresztül jutott be a sértett házába az udvarára, és a tanúvallomások szerint nem szólították fel arra, hogy hagyja el az ingatlant. Az eljárás eredményéről a biztoshelyettes tájékoztatta a panaszost.

6. Egy szabálysértési eljárásban elrendelt **közérdekű munka végrehajtásával kapcsolatban kifogásolta egy panaszos, hogy számára nem engedték meg a jelenléti ív aláírását**, aminek hiányában a jelenlétét és az elvégzett munkát nem tudta igazolni. Sérelmezte, hogy a munkavégzéshez nem biztosítottak számára megfelelő munkavédelmi ruházatot. A biztoshelyettes megkeresése nyomán az illetékes járási hivatal vezetője közölte, hogy a járási hivatalhoz a foglalkoztató (községi önkormányzat) által eljuttatott nyilvántartó lap szerint a panaszos megfelelő időtartamban teljesítette a közérdekű munkavégzésre vonatkozó kötelezettségét, amiről igazolást küldtek a részére, valamint értesítették a járásbírókat. Az önkormányzat jegyzőjének tájékoztatása szerint a munkavégzés során felhívták a panaszos figyelmét a korábbi közfoglalkoztatási programban beszerzett munkaruházat használatára, aminek eleget tett. A biztoshelyettes tájékoztatta a panaszost, hogy az egyéni védőeszközökre vonatkozó követelmények ellenőrzésére a munkavédelmi hatóság jogosult.

Büntetés-végrehajtási ügyek

A büntetés-végrehajtás szintén komoly nehézségekkel nézett szembe a kialakult járványügyi helyzet következtében. A hivatkozott törvény a bv. intézetbe újonnan befogadott fogvatartottak számára 14 napos elkülönítési kötelezettséget ír elő. A büntetés-végrehajtás országos parancsnoka jogosult az intézet elhagyásával járó kapcsolattartási formák, a látogató-fogadás és az intézeten kívüli munkavégzés korlátozására, valamint a fogvatartottak munkáltatásának, illetve utógondozásának a felfüggesztésére egy vagy több bv. intézet tekintetében is. Az intézetparancsnokok pedig korlátozhatják a fogvatartottak egyes jogait (kapcsolattartás, szabad levegőn tartózkodás, különböző programokon való részvétel), az oktatásban, szakképzésben való részvételüket, valamint a birtokukban tartható tárgyak körét. Az elrendelt korlátozásokról haladéktalanul értesíteni kell a bv. ügyészt.

Az országos parancsnok – a korlátozások hátrányos következményeinek enyhítése érdekében – rendelkezhet arról, hogy a fogvatartott igénybe vehesse az elektronikus kapcsolattartási formákat, illetve kezdeményezhessen telefonhívást, havonta többször is fogadhatson csomagot, egyes többlétszolgáltatásokat (tisztálkodási felszerelések, hűtőszekrény és vízmelegítő használat) térítésmentesen vehessen igénybe.

Biztoshelyettesi esetjog

A járványügyi helyzetben **a külvilággal való (elektronikus) távkapcsolattartás** kiemelt jelentőségére tekintettel megemlítené az a panasz, amelyben egy elítélt sérelmezte, hogy a bv. intézetben nem tudja igénybe venni a Skype-beszélő lehetőségét, ezáltal – megítélése szerint a származása miatt – akadályozzák a családjával való kapcsolattartását. A szabadságvesztés végrehajtása során a bv. intézet – a végrehajtási fokozatokra és rezsimekre vonatkozó szabályok szerint – a társadalomba való beilleszkedés érdekében elősegíti, hogy az elítélt fenntarthassa és fejleszthesse a hozzátartozóival, és más, engedélyezett kapcsolattartóival való kapcsolatát. A bv. intézet által küldött dokumentumok alapján a biztoshelyettes megállapította, hogy a panaszos számára heti egyszer 30 perc időtartamban engedélyezték a Skype-hívás lehetőségét.

A járványügyi helyzetre hivatkozva, azzal közvetlenül összefüggő további panaszok nem érkeztek a biztoshelyetteshez. Az előző évhez képest azonban jelentősen megnövekedett a más büntetés-végrehajtási intézetbe történő „**átszállítási kérelmek**” száma, ezek a panaszok közvetve összefüggésben állhatnak a járványügyi helyzettel: a fogvatartottak a jobb körülményekben bízva, egyes jogosultságaik megvonása folytán, a fokozódó összezártságból, zsúfoltságból származó konfliktusok miatt próbáltak más fogvatartási helyre kerülni.

Több fogvatartott is **segítséget kért másik büntetés-végrehajtási intézetbe való átszállításához**, elsősorban a hozzátartozókkal való **kapcsolattartás nehézségeire, illetőleg arra hivatkozva, hogy (élet)veszélyben érzik magukat a fogvatartási helyükön**.

A biztoshelyettes megkeresései nyomán a büntetés-végrehajtás országos parancsnoka egyes esetekben az átszállítási kérelmek engedélyezéséről, más esetekben – a kérelmek megalapozatlansága miatt – elutasításukról adott tájékoztatást.

Több fogvatartott is beszámolt arról, hogy **bántalmazás érte fogva tartott társai részéről, illetőleg – kényszerítő eszköz alkalmazásával összefüggésben – a felügyelet részéről**. A fogvatartottak kiszolgáltatott helyzetére tekintettel a bántalmazással összefüggő panaszokra az ombudsmanok és helyetteseik mindig is kiemelt figyelmet fordítanak.

Biztoshelyettesi esetjog

1. Egy alkalmazkodási és személyiségzavarral küzdő nemzetiségi származású fogvatartott sérelmezte, hogy a bv. intézetben nem helyezték gyógyító-terápiás részlegre. Állítása szerint egy fogvatartott társa bántalmazta, de az esetet nem vizsgálták ki, és a sérüléseit sem látták el. Öngyilkossági szándékát hangoztatva kérte az átszállítását. A biztoshelyettes vizsgálata során megállapította, hogy a panaszos gyógyító-terápiás részlegre helyezését már a korábbi fogvatartási helyén megszüntették, azt – nem együttműködő magatartása miatt – sem a pszichológus, sem az intézet orvosa nem támogatta. A panaszost – fejsérülése miatt – külső kórház ambulanciájára előállították. Az ambuláns lapon rögzítettek szerint elmondta, hogy előző este a zárkájában, edzés közben elcsúszott, arca és feje sérült. Agykoponya CT-t készítettek, ami traumás eltérést nem igazolt. Panasz esetén azonnali kontrollt javasoltak. Az országos parancsnok később hivatalból intézkedett a panaszos átszállítása iránt. A fogvatartott az átszállítását követően több panaszában is kérte másik – konkrétan megjelölt – bv. intézetbe való átszállítását, fenyegetettségére, veszélyeztetettségére és öngyilkossági szándékára hivatkozva. A biztoshelyettes azt a tájékoztatást kapta, hogy a panaszost a végrehajtási fokozatának és magas kockázatú biztonsági besorolásának, valamint egészségi állapotának megfelelő, gyógyító-terápiás részlegen való elhelyezést biztosító bv. intézetben tartják fogva. A panaszos azt is sérelmezte, hogy az átszállítását követően, késő este konfliktusba került a zárkatársaival, amit a felügyelet is észlelt. A másnap reggel készült látlelet szerint a fogvatartott elmondta, hogy zárkatársai bántalmazták; a látleletben az állítását alátámasztó, 8 napon belül gyógyuló sérüléseket rögzítettek. Ezt követően – az előző esti „fegyelmi esemény” miatt – elrendelték a panaszos biztonsági elkülönítését. A vonatkozó iratok ellentmondásossága miatt nem állapítható meg, hogy pontosan meddig tartott az elkülönítés. A panaszossal szemben ugyanakkor csak egy hét múlva állítottak ki fegyelmi lapot és kezdeményeztek fegyelmi eljárást azért, mert az említett este folyamán „a zárkatársával hangos szóváltásba keveredett”.

A büntetés-végrehajtási törvény szerint az elítélt biztonsági elkülönítése akkor rendelhető el, ha a bv. intézet rendjét, biztonságát súlyosan sérti vagy veszélyezteti, csoportos ellenszegülésben vesz részt, az utasítás végrehajtását vagy a munkavégzést megtagadja, illetve ön- vagy közveszélyes magatartást tanúsít. A biztoshelyettes álláspontja szerint a bántalmazását állító és könnyű sérüléseket szenvedett **panaszos biztonsági elkülönítése nem felelt meg a törvényben foglalt garanciális feltételeknek**. Az országos parancsnok intézkedését kérte ezért annak érdekében, hogy a biztonsági elkülönítések elrendelésére kizárólag a törvényben előírt feltételek esetén kerüljön sor, egyértelműen rögzítsék az elkülönítés kezdő- és befejező időpontját, valamint fordítsanak kiemelt figyelmet arra, hogy az elrendelt korlátozó intézkedésekről a fogvatartottakat haladéktalanul, írásban tájékoztassák. A biztoshelyettes **a bántalmazással kapcsolatos, hozzá érkező fogvatartotti panaszok növekvő számára és az ilyen cselekményeknek az intézet rendjét is veszélyeztető jellegére tekintettel felkérte az**

országos parancsnokot, hogy a bántalmazásra utaló fogvatartotti jelzések megalapozottságát a bv. intézetekben lehetőség szerint rövid időn belül, körültekintően vizsgálják ki.

2. Egy ügyben, amelyben a fogva tartott panaszos a bv. felügyelet általi bántalmazását sérelmezte, a biztoshelyettes – a szükséges megkereséseket követően – megállapította, hogy a fogvatartottal szemben passzív ellenszegülése miatt **jogszerűtlenül került sor a bilincs mint kényszerítő eszköz alkalmazására**. A bilincs mozgáskorlátozó eszközként való alkalmazását pedig nem dokumentálták megfelelően, ezért a biztoshelyettes erre vonatkozó utasítás kiadásának a megfontolását javasolta. Az országos parancsnok intézkedett a mozgáskorlátozó és a kényszerítő eszközök alkalmazásával összefüggésben feltárt hiányosságok megszüntetéséről. Azt is megállapította emellett, hogy a kivizsgálás során nem merült fel arra vonatkozó gyanú, hogy az elítéltet bárki bántalmazta volna, egyidejűleg hivatalból intézkedett az átszállítása iránt.

Több fogvatartott kifogásolta **az egészségügyi, illetve a gyógyszerellátás hiányosságait** is. A büntetés-végrehajtási törvény értelmében a szabadságvesztés végrehajtása alatt szünetel az elítélt joga a szabad orvosválasztáshoz. Az elítélt egészségi állapotának megfelelő gyógyító-megelőző ellátásról, gyógyszerről és gyógyászati segédeszköz alkalmazásának feltételeiről, az egészségügyi ellátás egyéb körülményeiről elsősorban a büntetés-végrehajtás keretein belül, a bv. orvos döntése alapján kerül sor, az elítélt ezt az ellátást köteles igénybe venni. A bv. orvos szakmai döntéseit a biztos és helyettese nem bírálhatja felül.

Biztoshelyettesi esetjog

1. Egy letartóztatásban levő, nemzetiségi származású fogvatartott tudathasadásos elmezavaráról, illetve egészségi-pszichés állapotának folyamatos romlásáról számolt be. Korábban, elítéltként – szakorvosi javaslatra – több alkalommal is komplex terápiás programot biztosító gyógyító-terápiás részlegen helyezték el. **A biztoshelyettes hangsúlyozta, hogy a jogszabályok nem zárják ki a letartóztatottak gyógyító-terápiás részlegre helyezését**, ugyanakkor csak a drogprevenciós és a pszichoszociális részlegen van lehetőség a letartóztatottak és az elítéltek együttes elhelyezésére. **A bv. országos parancsnoka** szerint amennyiben a letartóztatott korlátozott beszámítási képessége vagy személyiségzavara indokolja, részt vehet a gyógyító-terápiás részlegen elhelyezett elítéltek részére szervezett programokon. Ebben az esetben – a rendelkezési jogkör gyakorlójának hozzájárulásával – a letartóztatott olyan bv. intézetben is elhelyezhető, ahol gyógyító-terápiás részleg működik.

2. Egy másik panaszos megírta, hogy a bőrén keletkezett gennyes-vérző sebei ellátása érdekében a bv. intézetből kiszállították a sebészetre, ahol az orvos a sebek elfertőződésének megelőzésére napi kötécserét írt elő. A fogvatartott sérelmezte, hogy az intézetben nem végezték el az előírt napi kötécserét, és nem szállították ki kontrollvizsgálatra. A biztoshelyettes megkeresése nyomán **az országos parancsnok megállapította, hogy a fogvatartott panaszai megalapozottak**, a javasolt napi kötécseré több esetben elmaradt, a szakorvosi kontrollvizsgálat pedig nem történt meg, ezek indokáról egészségügyi feljegyzés nem készült. **Az országos parancsnok** a hasonló esetek elkerülése érdekében **a bv. intézet parancsnoka számára előírta a fogvatartottak egészségügyi ellátására vonatkozó belső szabályozás, illetőleg a külső egészségügyi intézménybe előállítás rendszerének felülvizsgálatát**, a panaszügy és a kivizsgálás eredményének dokumentált ismertetését, továbbá a személyi felelősség kivizsgálását.

A büntetés-végrehajtási törvény kimondja, hogy **a szabadságvesztés végrehajtása alatt az elítélt munkához és foglalkozása szabad megválasztásához való joga a törvényben meghatározott korlátozásoknak megfelelően gyakorolható.** A büntetés-végrehajtási szervezet adottságai szerint biztosítani kell az elítélt munkáltatását, ami átmenetileg, az elítélt munkába állítását akadályozó ok fennállásáig szünetelhet. Két ügyben azért terjesztettek elő panaszt a fogvatartottak, mert a bv. intézetben leváltották őket a munkájukból, noha továbbra is dolgozni szerettek volna.

Biztoshelyettesi esetjog

1. Az egyik elítélt sérelmezte, hogy a bv. intézetben indoklás nélkül leváltották a varrónői munkájából. A munkáltató köteles az elítéltet munkaköri alkalmassági orvosi vizsgálatra küldeni. Ha az elítélt az elsőfokú munkaköri orvosi alkalmassági véleménnyel nem ért egyet, kérheti a munkaköri orvosi alkalmasság másodfokon történő megállapítását. Az orvosi nyilatkozat szerint a panaszos „nehéz fizikai munkára alkalmas” („egészséges, bármilyen munkával foglalkoztatható”) volt, ugyanakkor a két héttel későbbi „munkaköri/szakmai orvosi alkalmassági vélemény” gépi varró munkakörben „nem alkalmasnak” minősítette. A panaszos a későbbi orvosi nyilatkozat szerint is „munkaképtelennek” minősült, de az iratokból nem derült ki az orvosi alkalmasság megváltozására (munkaképtelenné nyilvánítására) vonatkozó döntés indoka. A biztoshelyettes felhívta mind a panaszos, mind az intézetparancsnok figyelmét arra, hogy ha a fogvatartott nem ért egyet az elsőfokú munkaköri orvosi alkalmassági véleménnyel, kérheti, hogy a kijelölt foglalkozás-egészségügyi szakellátó hely végezze el a munkaköri alkalmasság másodfokú vizsgálatát.

2. A másik panaszos azt kifogásolta, hogy – feddés fenytés miatt – leváltották a munkájából, de ő továbbra is dolgozni szeretne. Az intézetparancsnok arról tájékoztatta a biztoshelyettest, hogy miután a fogvatartott az intézet rendjét és biztonságát sértő, veszélyeztető cselekményeket követett el, ami miatt szigorúbb rezsimbe is sorolták, nem lát lehetőséget a munkáltatására. Amennyiben kérelmet terjeszt elő, azt a jogszabályi előírásoknak megfelelően megvizsgálják, és az aktuálisan rendelkezésre álló információk alapján döntenek a munkáltatása ügyében.